STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY VERICI TRSTENJAK

přednesené dne 6. července 2010 [1]

I – Úvod

1. Základem projednávané věci je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság (soud pro II. a III. budapešťský obvod, dále jen „předkládající soud“) na základě článku 234 ES [2], kterou tento soud položil Soudnímu dvoru řadu otázek týkajících se výkladu směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách [3].

2. Tato žádost byla podána v rámci sporu mezi VB Pénzügyi Lízing Zrt. (dále jen „žalobkyně v původním řízení“) a Ferencem Schneiderem (dále jen „žalovaný v původním řízení“), jehož předmětem bylo splacení úvěru. V uvedené žádosti byla mimo jiné vznesena otázka, jakou úlohu hraje Soudní dvůr při zajišťování jednotného uplatňování úrovně ochrany práv spotřebitelů ve všech členských státech Evropské unie, kterou stanoví směrnice 93/13. Na tuto otázku je nutno odpovědět ve světle dosavadní judikatury Soudního dvora, především pak ve světle rozsudku ze dne 4. června 2009 ve věci C-243/08, Pannon [4].

II – Právní rámec

A – *Právo Společenství*

1. Statut Soudního dvora

3. Článek 23 protokolu o statutu Soudního dvora stanoví:

„V případech uvedených v čl. 35 odst. 1 Smlouvy o EU, článku 234 Smlouvy o ES

1 — Původní jazyk: němčina.

2 — Řízení o předběžné otázce je nyní na základě Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství ze dne 13. prosince 2007 (Úř. věst. C 306, s. 1) upraveno v článku 267 Smlouvy o fungování Evropské unie.

3 — Úř. věst. L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288.

4 — Rozsudek ze dne 4. června 2009, Pannon (C-243/08, Sb. rozh. s. I-4713).

a článku 150 Smlouvy o ESAE doručí příslušný vnitrostátní soud Soudnímu dvoru své rozhodnutí, jímž bylo řízení přerušeno a věc předložena Soudnímu dvoru. Toto rozhodnutí pak oznámí vedoucí soudní kanceláře Soudního dvora účastníkům řízení, členským státům a Komisi, jakož i Radě nebo Evropské centrální bance, je-li předmětem sporu platnost nebo výklad aktu některé z nich, a Radě nebo Evropskému parlamentu, je-li předmětem sporu platnost nebo výklad aktu, který společně přijaly.

Do dvou měsíců od tohoto oznámení mají účastníci řízení, členské státy, Komise a podle okolností i Evropský parlament, Rada a Evropská centrální banka právo předložit Soudnímu dvoru spisy účastníků řízení nebo vyjádření.

V případech uvedených v článku 234 Smlouvy o ES oznámí vedoucí soudní kanceláře Soudního dvora rozhodnutí vnitrostátního soudu státům, které jsou stranami dohody o Evropském hospodářském prostoru a nejsou členskými státy, jakož i Kontrolnímu úřadu ESVO uvedenému ve zmíněné dohodě a které mohou do dvou měsíců od tohoto oznámení, jedná-li se o některou z oblastí působnosti zmíněné dohody, předložit Soudnímu dvoru spisy účastníků řízení nebo vyjádření. […]“

4. Vstupem Lisabonské smlouvy pozměňující Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství v platnost dne 1. prosince 2009 byl změněn i článek 23 statutu Soudního dvora [5]. Na základě těchto změn však bylo pouze provedeno několik upřesnění ve vztahu k řízení o předběžné otázce, jež je nyní upraveno v článku 267 SFEU.

2. Směrnice 93/13

5. Účelem směrnice 93/13 je podle jejího čl. 1. odst. 1 sblížit právní a správní předpisy členských států týkající se zneužívajících klauzulí ve smlouvách uzavíraných mezi prodávajícím zboží nebo poskytovatelem služeb a spotřebitelem.

6. Článek 3 odst. 1 směrnice stanoví:

„Smluvní podmínka [klauzule], která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou [zneužívající], jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.“

5 — Úř. věst. 2008, C 115, s. 210.

7. Článek 6 odst. 1 téže směrnice uvádí:

„Členské státy stanoví, že nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule] použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí].“

8. Článek 7 odst. 1 směrnice stanoví:

„Členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a konkurentů existovaly přiměřené a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí] ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli.“

B – *Vnitrostátní právo*

9. Z předkládacího usnesení vyplývá, že maďarský zákonodárce provedl směrnici 93/13 v několika krocích. Úprava platná v současnosti vznikla v souvislosti se změnami zákona III z roku 2006, výsledkem čehož byly mimo jiné § 205/A, § 205/B a § 209 – § 209/B maďarského občanského zákoníku (Polgári törvénykönyv, dále jen „občanský zákoník“).

10. Podle § 205/A odst. 1 občanského zákoníku se za obecné smluvní podmínky považují smluvní podmínky jednostranně předem vydané jednou ze stran za účelem uzavírání většího počtu smluv bez účasti druhé strany, aniž jsou předmětem individuálního jednání mezi stranami.

11. Podle § 205/A odst. 2 občanského zákoníku nese strana, která používá obecné smluvní podmínky, důkazní břemeno, že ustanovení smlouvy byla předmětem individuálního jednání mezi stranami. To platí stejně v případě, že existuje spor mezi stranami ohledně toho, zda spolu individuálně projednaly smluvní podmínky vydané jednostranně předem stranou, která uzavřela smlouvu se spotřebitelem.

12. Podle § 205/A odst. 3 občanského zákoníku nejsou pro označení za obecné smluvní podmínky relevantní rozsah a forma podmínek, způsob, jakým jsou začleněny do smlouvy, ani skutečnost, zda jsou sepsány ve smluvním dokumentu, nebo v samostatném dokumentu.

13. Podle § 205/B odst. 1 občanského zákoníku se obecné smluvní podmínky stávají součástí smlouvy jen v případě, že ten, kdo je používá, umožnil druhé straně, aby se seznámila

s jejich obsahem, a druhá strana je přijala výslovně nebo svým konkludentním chováním.

14. Podle § 205/B odst. 2 občanského zákoníku má být druhá strana výslovně informována o obecných smluvních podmínkách, které se podstatně liší od obvyklé smluvní praxe nebo právní úpravy v oblasti smluv nebo se liší od určitého ujednání dříve použitého mezi stranami. Uvedená ustanovení se stávají součástí smlouvy jen v případě, že je druhá strana výslovně přijme poté, co na ně byla zvláště upozorněna.

15. Podle § 205/C občanského zákoníku se v případě rozdílů mezi obecnými smluvními podmínkami a ostatními ustanoveními smlouvy má za to, že součástí smlouvy jsou posledně uvedená ustanovení smlouvy.

16. Podle § 209 odst. 1 občanského zákoníku jsou obecné smluvní podmínky a ustanovení spotřebitelské smlouvy, která nebyla sjednána individuálně, zneužívající v případě, že v rozporu s požadavky dobré víry a loajality stanovují práva a povinnosti stran vyplývající ze smlouvy jednostranně a neodůvodněně v neprospěch strany, která tyto smluvní podmínky nestanovila.

17. Podle § 209 odst. 2 občanského zákoníku je k určení zneužívajícího charakteru smluvní klauzule třeba zkoumat všechny okolnosti existující v době uzavírání smlouvy, které vedly k jejímu uzavření, a povahu sjednané služby a vztah mezi předmětnou klauzulí a ostatními ustanoveními smlouvy nebo s jinými smlouvami.

18. Podle § 209 odst. 5 občanského zákoníku není možné smluvní klauzule označit za zneužívající v případě, že byly stanoveny právní normou nebo v souladu s tím, co právní norma stanoví.

19. Podle § 209/A odst. 1 občanského zákoníku mohou být zneužívající klauzule, jež jsou součástí smlouvy jako obecné smluvní podmínky, napadeny poškozenou stranou.

20. Podle § 209/A odst. 2 občanského zákoníku jsou zneužívající klauzule, jež jsou součástí spotřebitelské smlouvy jako obecné smluvní podmínky a jež byly stanoveny jednostranně předem a bez individuálního jednání tou stranou, která uzavírá smlouvu se spotřebitelem, neplatné. Neplatnosti se lze dovolávat pouze ve prospěch spotřebitele.

21. Pokud jde o řízení o předběžné otázce, novelizoval maďarský zákonodárce zákonem XXX z roku 2003 občanský soudní řád. Na základě této novely jsou maďarské soudy

podle § 155/A odst. 2 občanského soudního řádu povinny zaslat žádost o rozhodnutí o předběžné otázce současně s odesláním Soudnímu dvoru Evropské unie pro informaci také ministru spravedlnosti.

klauzuli, podle které je předkládající soud výlučně příslušný k rozhodnutí o sporech vzniklých ze smlouvy. Sídlo žalobkyně se nenachází v obvodě předkládajícího soudu, ale jak z hlediska zeměpisného, tak z hlediska dopravní dostupnosti v blízkosti sídla tohoto soudu.

III – Skutkový stav, původní řízení a předběžné otázky

22. Základem původního řízení je spor o splacení úvěru, kterým chtěl žalovaný v původním řízení financovat koupi motorového vozidla. Žalobkyně uzavřela úvěrovou smlouvu v rámci své podnikatelské činnosti, zatímco žalovaný tak učinil dne 14. dubna 2006 jakožto spotřebitel. Poté, co žalovaný přestal plnit své peněžní závazky plynoucí z úvěrové smlouvy, vypověděla žalobkyně smlouvu a vyzvala žalovaného k zaplacení dlužných částek.

23. Žalobkyně v původním řízení podala návrh na vydání platebního rozkazu, nepodala jej však u Ráckevei Városi Bíróság (městský soud v Ráckeve), který je obecným soudem nacházejícím se v místě bydliště žalovaného. Místo toho poukázala na smluvní

24. Soud vydal platební rozkaz, proti němuž žalovaný podal odpor, jímž popřel pohledávku žalobkyně. Žalovaný však na svou obhajobu neuvedl žádné hmotněprávní důvody ani ve svém odporu nedoložil, proč považuje pohledávku žalobkyně za neopodstatněnou.

25. Před nařízením jednání předkládající soud konstatoval, že bydliště žalovaného nespadá do jeho soudního obvodu, nýbrž že návrh na vydání platebního rozkazu byl podán u soudu blízkého sídlu žalobkyně na základě obecných smluvních podmínek, což u předkládajícího soudu vzbudilo pochybnosti ohledně sporného ustanovení.

26. V důsledku toho se tento soud rozhodl přerušit řízení a předložit Soudnímu dvoru k rozhodnutí následující předběžné otázky:

„1) Vylučuje čl. 23 odst. 1 Protokolu o statutu Soudního dvora připojeného ke Smlouvě o Evropské unii, Smlouvě o založení Evropského společenství a Smlouvě o založení Evropského společenství pro atomovou energii možnost, aby vnitrostátní soud informoval z úřední povinnosti ministra spravedlnosti svého členského státu o řízení o předběžné otázce současně s jeho zahájením?

2) Spadá do pravomoci Soudního dvora stanovené v článku 234 ES též pravomoc vyložit pojem ‚zneužívající klauzule' uvedený v čl. 3 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993, jakož i klauzule, jejichž seznam je obsažen v příloze této směrnice?

3) V případě kladné odpovědi na druhou otázku: může se žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, v rámci níž se žádá o takovýto výklad, v zájmu jednotného uplatňování úrovně ochrany práv spotřebitelů zaručené směrnicí 93/13 ve všech členských státech týkat otázky, jaké aspekty může nebo musí vzít vnitrostátní soud v úvahu v případě, že se obecná kritéria stanovená směrnicí uplatní na zvláštní individuální smluvní klauzuli?

4) Může vnitrostátní soud v případě, kdy si sám povšiml případně zneužívajícího charakteru smluvní klauzule, třebaže účastníci řízení nepředložili v této souvislosti žádný návrh, provést z úřední povinnosti přezkum s cílem zjistit informace o skutkovém a právním stavu nezbytné k tomuto posouzení, jestliže vnitrostátní procesní právo tento přezkum umožňuje pouze na návrh účastníků řízení?"

IV – Řízení před Soudním dvorem

27. Předkládací usnesení ze dne 27. března 2008 došlo kanceláři Soudního dvora dne 7. dubna 2008. To obsahovalo tři původně položené předběžné otázky.

28. Usnesením ze dne 15. září 2008, došlým dne 22. září 2008, doplnil předkládající soud své předkládací usnesení o čtvrtou otázku. Usnesením ze dne 29. ledna 2009 ji však předkládající soud vzal zpět.

29. Usnesením ze dne 2. července 2009, došlým dne 3. července 2009, předkládající soud Soudnímu dvoru sdělil, že s ohledem na rozsudek Pannon GSM nepovažuje za nezbytné odpovědět na své původní otázky 1 a 2, které položil svým usnesením ze dne 27. března 2008, a na jejich zodpovězení netrvá. Naproti tomu soud rozhodující ve věci požádal o zodpovězení původní třetí otázky. Tuto žádost rozšířil předkládající soud o další tři otázky.

V – Hlavní argumenty zúčastněných

A – *K první předběžné otázce*

30. Předběžné otázky ve svém konečném znění jsou uvedeny výše.

33. *Maďarská vláda* poukazuje na to, že sporné vnitrostátní předpisy mohou vyvolat problémy pouze tehdy, jestliže by byly na překážku řízení o předběžné otázce upravenému v článku 234 ES.

31. Ve lhůtě stanovené článkem 23 statutu Soudního dvora předložily svá písemná vyjádření vlády Maďarské republiky, Irska, Nizozemského království a Spojeného království, jakož i Komise.

34. Uvedená vláda vyzdvihuje okolnost, že jelikož žádosti vnitrostátních soudů o rozhodnutí o předběžné otázce mohou mít vliv jak na použití maďarského práva, tak na posouzení práva Společenství, má značný zájem na tom, aby byla co nejrychleji informována o každé takové žádosti a jejím předmětu. Přestože obecná ustanovení práva Společenství v tomto ohledu k řízení o předběžné otázce nic nestanoví, nelze z toho vyvodit zákaz, aby členský stát zakotvil mechanismus, který by mu umožňoval dozvědět se co nejrychleji o předkládacím rozhodnutí, zvláště je-li mu beztak zasíláno vedoucím kanceláře Soudního dvora.

32. Vzhledem k tomu, že žádná zúčastněná strana nenavrhla, aby byla zahájena ústní část řízení, mohlo být po všeobecné schůzi Soudního dvora konané dne 9. března 2010 vypracováno stanovisko v projednávané věci.

35. Maďarská vláda z toho vyvozuje, že s právem Společenství není neslučitelná

situace, kdy je členský stát informován o žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce dříve než ostatní zúčastněné strany.

36. *Komise* poukazuje na to, že článek 23 statutu Soudního dvora dotyčnému vnitrostátnímu soudu nezakazuje, aby o žádostech o rozhodnutí o předběžné otázce informoval ostatní orgány, například ministerstvo spravedlnosti. Takový zákaz nelze dovodit ani z ustanovení, podle kterého Soudní dvůr toto rozhodnutí vnitrostátního soudu zasílá členským státům.

37. Zaslání předkládacího usnesení – kterým se zahajuje řízení o předběžné otázce podle článku 234 ES – ministerstvu spravedlnosti ani neznemožňuje v praxi výkon práv přiznaných právem Společenství, ani jej nepřiměřeně neztěžuje. V rámci řízení o předběžné otázce se neuplatní žádná právní zásada, která by zakazovala informovat potenciální zúčastněnou stranu o soudním řízení nebo fázi tohoto řízení.

38. Komise je toho názoru, že případné riziko ovlivnění vnitrostátního soudu může vzniknout jedině tehdy, jestliže by tento soud podal žádost o rozhodnutí o předběžné otázce teprve poté, co o ní informoval vnitrostátní orgány. V původním řízení však povinnost stanovená ve vnitrostátním právu neobsahuje žádný další prvek oproti právu Společenství, který by byl způsobilý ovlivnit rozhodnutí vnitrostátního soudu, takže právo na zahájení řízení o předběžné otázce není omezeno.

B – *Ke druhé předběžné otázce*

39. *Maďarská vláda* uvádí, že aby bylo možné vycházet z toho, že smluvní klauzule má zneužívající povahu, je nezbytné zohlednit všechny zvláštní okolnosti týkající se předmětu smlouvy a jejího uzavření. Vnitrostátní soud musí dotčenou smluvní klauzuli zkoumat a určit, zda má znaky zneužívající klauzule ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13.

40. *Komise* je toho názoru, že výkladová pravomoc, kterou disponuje Soudní dvůr, se vztahuje i na pojem „zneužívající klauzule“ obsažený ve směrnici 93/13. Soudní dvůr však není oprávněn rozhodnout, zda určitá smluvní klauzule může být v konkrétním případě takto posouzena, neboť k tomuto posouzení je přednostně oprávněn vnitrostátní soud, jemuž byl spor předložen.

C – *Ke třetí předběžné otázce*

41. Podle názoru *maďarské vlády* může Soudní dvůr prostřednictvím výkladu pojmu „zneužívající klauzule“ a druhů klauzulí obsažených v příloze směrnice 93/13 poskytnout vnitrostátnímu soudu určitá kritéria jako výkladová vodítka, aby mohl posoudit, zda má určitá smluvní klauzule zneužívající charakter.

42. *Komise* spatřuje v okolnosti, že Soudní dvůr poskytuje vnitrostátním soudům vodítka k provádění práva Společenství, podstatnou součást výkladu ustanovení práva Společenství. V důsledku toho má Soudní dvůr tuto pravomoc i v případě, že se jedná o otázky související s použitím směrnice 93/13.

D – *Ke čtvrté předběžné otázce*

43. *Irská vláda* zastává názor, že pokud by Soudní dvůr chtěl v rozsudku Pannon uložit vnitrostátním soudům striktní povinnost zkoumat z úřední povinnosti, zda má určitá smluvní klauzule zneužívající charakter, vyjádřil by tuto povinnost jasně a srozumitelně. Soudní dvůr však objasnil, že povinnost vnitrostátního soudu definovaná v bodech 32 a 35 rozsudku Pannon se uplatní, „pokud má za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu“. Irská vláda se tudíž domnívá, že Soudní dvůr v rozsudku Pannon nastolil rovnováhu mezi zájmy ochrany spotřebitele a dodržováním hlavních zásad, které jsou základem vnitrostátních právních řádů.

44. Podle názoru irské vlády by kladná odpověď na tuto předběžnou otázku vedla k tomu, že by vnitrostátní soudy musely z úřední povinnosti zjišťovat informace o právním a skutkovém stavu, aby mohly posoudit, zda určitá smluvní klauzule není zneužívající. Takový přístup by zavazoval vnitrostátní soudy k přezkumu i tehdy, pokud by takový postup byl v rozporu s vnitrostátními procesními předpisy. Irská vláda však v této souvislosti poukazuje na to, že rozsudek Pannon respektuje „pasivní úlohu“ vnitrostátních civilních soudů v řízeních mezi soukromými osobami.

45. *Maďarská vláda* tvrdí, že v případě čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 se jedná o kogentní ustanovení. Z toho plyne, že vnitrostátní soud musí při posuzování, zda smluvní klauzule nejsou zneužívající, v souladu se zásadou rovnocennosti zakotvenou na úrovni Společenství použít stejná procesní pravidla jako u vnitrostátních kogentních ustanovení. Pokud vnitrostátní právo stanoví oprávnění či povinnost provést z úřední povinnosti

přezkum v případě použití kogentních ustanovení, musí totéž platit i v případě posuzování zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských smlouvách.

46. Směrnice 93/13 neukládá podle názoru maďarské vlády vnitrostátním soudům žádnou povinnost zjišťovat okolnosti případu, tedy posuzovat z úřední povinnosti zneužívající charakter smluvních klauzulí ve všech případech. Podle zásady vnitrostátní procesní autonomie rozhodují o rozsahu povinnosti provádět přezkum bez návrhu vnitrostátní ustanovení.

47. Pokud vnitrostátní právo stanoví pro oblast smluvního práva povinnost provádět přezkum bez návrhu, musí být tento typ řízení použitelný i v případě zneužívající klauzule ve smyslu směrnice 93/13. Jestliže však vnitrostátní právo vyzdvihuje práva stran tím, že vnitrostátnímu soudu umožňuje provést přezkum pouze na návrh, musí tato úprava platit i v případě posuzování, zda se jedná o zneužívající klauzuli ve smyslu směrnice. Pokud by vnitrostátní soud dospěl k závěru, že k posouzení smluvní klauzule jsou zapotřebí další důkazy, pak musí strany informovat o skutečnostech, které je třeba posuzovat, aby mohly přiměřeným způsobem formulovat své názory.

48. *Nizozemská vláda* poukazuje na to, že čtvrtá předběžná otázka míří zřejmě na případ, kdy se žalovaná strana nedostavila k soudu a vnitrostátní soud rozhodl rozsudkem pro zmeškání. Nizozemská vláda se domnívá, že v případě rozsudku pro zmeškání by povinnost soudu přezkoumávat bez návrhu a v každém případě, zda se případně nejedná o zneužívající smluvní klauzuli, znamenala nepřiměřenou zátěž pro tento soud i pro vnitrostátní soudní systém. Vnitrostátní soud by se musel za tímto účelem pokusit o získání smluvních podmínek a zevrubně z úřední povinnosti zkoumat smlouvu včetně všeobecných obchodních podmínek, a to i tehdy, zůstane-li spotřebitel zcela nečinný. Zároveň by druhé straně sporu musela být s ohledem na případné prohlášení neplatnosti smluvní klauzule či neplatnost celé smlouvy dána příležitost se vyjádřit.

49. Okolnost, že vnitrostátní procesní právo omezuje možnost vnitrostátního soudu zahájit přezkum z úřední povinnosti, podle nizozemské vlády neznamená, že se tento přezkum nemůže za žádných okolností uskutečnit. Má-li být v ustanovení o soudní příslušnosti spatřována zneužívající smluvní klauzule, musí být vnitrostátním soudem kontrolována, aby bylo možné zajistit účinnou právní ochranu spotřebitele.

50. Vnitrostátní soud tak podle názoru nizozemské vlády bude muset vždy z úřední povinnosti zkoumat, zda smluvní ustanovení o soudní příslušnosti je zneužívající klauzulí ve smyslu článku 6 směrnice 93/13,

i v případech řízení, jež vedla k vydání rozsudku pro zmeškání. Ustanovení o soudní příslušnosti, které znemožňuje nebo znesnadňuje popření pohledávky spotřebitelem, by bylo v rozporu s účinností právní ochrany, o kterou směrnice usiluje. Vnitrostátní soud tak musí zkoumat dotčenou smluvní klauzuli vždy z úřední povinnosti.

51. Podle názoru *vlády Spojeného království* by měl výklad bodu 35 rozsudku Pannon v tom smyslu, že existuje všeobecná povinnost vnitrostátního soudu provádět takovýto přezkum, závažné dopady, které by dokonce ohrozily procesní autonomii právních řádů členských států. V případech, kdy soudu nebyly předloženy nezbytné informace o právním a skutkovém stavu nebo spotřebitel nenamítal, že smluvní klauzule má zneužívající charakter, by obecná povinnost vnitrostátního soudu provádět takovýto přezkum byla v rozporu se systémem právní ochrany, který zavádí směrnice 93/13.

52. Dojde-li strana sporu nebo soud k závěru, že se jedná o zneužívající (nebo potenciálně zneužívající) klauzuli jako takovou, a vede-li tato klauzule – ve spojení s vnitrostátní procesní normou – k tomu, že spotřebitel bude odrazen od pokračování ve sporu, je vnitrostátní soud povinen tuto klauzuli nepoužít, například tím, že vznese tuto otázku z úřední povinnosti, než se rozvine její odrazující účinek. Obecná povinnost provádět takovýto přezkum by měla nepříznivý dopad na právo spotřebitelů na přístup ke spravedlnosti, protože by vedla ke zvýšení soudních nákladů a výdajů a vyloučila by možnost jednoduchých, nepříliš nákladných a rychlých exekučních opatření.

53. Podle názoru vlády Spojeného království je nepředstavitelné, že by soudní systémy členských států mohly nakládat se všemi žalobami na splacení peněžních pohledávek tak, jako by se jednalo o popřené pohledávky. V takovém případě by bylo nezbytné určit soudce, který by zkoumal smluvní dokumenty a skutkový stav, který je základem každé žaloby. Krom toho by musely být obě strany sporu vyzvány, aby předložily text smlouvy a všechny související dokumenty, aby vnitrostátní soud mohl posoudit všechny skutkové okolnosti mající spojitost s uzavřením smlouvy.

54. Pokud by Soudní dvůr dospěl k závěru, že vnitrostátní soudy musejí přijmout veškerá opatření, aby zajistily, že budou k dispozici veškeré informace o právním a skutkovém stavu nezbytné pro posouzení, zda má určitá smluvní klauzule zneužívající charakter, mohlo by to být v rozporu s ustanoveními nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu [6].

6 — Úř. věst. L 399, s. 1.

55. *Komise* uvádí, že se úprava obsažená v čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 použije na situaci, kdy je určitá smluvní klauzule zneužívající, přičemž stanoví právní následky, a sice nezávaznost této klauzule. Předběžná otázka se však nevztahuje na situaci, kdy je smluvní klauzule zneužívající, nýbrž na situaci, kdy vnitrostátní soud pouze vyslovil domněnku, že se případně jedná o zneužívající klauzuli, aniž tuto skutečnost mohl konstatovat. K této problematice však směrnice 93/13 neposkytuje žádné vodítko.

56. Soudní dvůr se podle Komise dosud nevyslovil k otázce, zda musí vnitrostátní soud z úřední povinnosti zkoumat, zda určitá smluvní klauzule případně nemá zneužívající charakter, jestliže nemá k dispozici veškeré informace o právním a skutkovém stavu nezbytné pro toto posouzení. Ve skutečnosti neobsahuje právo Společenství žádné ustanovení, jež by vnitrostátnímu soudu svěřovalo pravomoc z úřední povinnosti zjišťovat nezbytné informace o právním a skutkovém stavu, které by mu případně umožnily dospět k závěru, že určitá smluvní klauzule má zneužívající charakter, nejsou-li tyto informace k dispozici.

57. Podle názoru Komise by právo Společenství přenášelo na vnitrostátního soudce úlohu podobnou úloze vyšetřujícího soudce, pokud by po něm vyžadovalo, aby prováděl přezkum z úřední povinnosti, jakmile by vzniklo podezření, že by určitá smluvní klauzule mohla být zneužívající. Takový zásah by vyžadoval přijetí podrobných ustanovení v oblasti vnitrostátního procesního práva. Muselo by být například objasněno, v jakých případech či od jakého stupně podezření musí vnitrostátní soud takovýto přezkum provést. Dále by musely být stanoveny procesní nástroje, které bude mít případně k dispozici. Takový vývoj pravomocí vnitrostátního soudu by mohl mít za následek značné změny v uspořádání soudních systémů v členských státech.

58. Komise se domnívá, že vnitrostátní soud je přesto nadále povinen se v rámci přezkumu vlastní příslušnosti z úřední povinnosti zabývat otázkou, zda je určitá smluvní klauzule zneužívající, jestliže má k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu, a zneužívající klauzuli nepoužít, pokud spotřebitel proti tomu nic nenamítá.

VI – Právní posouzení

A – *Úvodní poznámky*

59. Projednávaná věc opětovně poskytuje Soudnímu dvoru příležitost dále rozvinout svou judikaturu v oblasti zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských smlouvách ve smyslu

směrnice 93/13. Je třeba předem upozornit na to, že se tentokrát nejedná ani o posouzení, ani o označení typických znaků takové smluvní klauzule, nýbrž o objasnění jednotlivých kompetenčních a institucionálních aspektů v komplexním vztahu spolupráce mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy, který se v oblasti ochrany spotřebitele ve zvláštní míře vyznačuje striktní dělbou práce [7]. Především je třeba upřesnit pravomoci vnitrostátního soudu, kterému jakožto funkčnímu soudu Společenství připadá úloha provádět právo Společenství v souladu s výkladovými požadavky vytýčenými Soudním dvorem v původním právním sporu.

60. První tři předběžné otázky se v zásadě vztahují na řízení o předběžné otázce upravené v článku 234 ES, od vstupu Lisabonské smlouvy v platnost nyní v článku 267 SFEU [8], včetně bližší úpravy tohoto řízení procesními ustanoveními obsaženými ve statutu Soudního dvora, a zaměřují se především na posouzení, zda smluvní klauzule nemají zneužívající charakter, jak je stanoveno ve směrnici 93/13. Tematicky se od nich liší čtvrtá předběžná otázka, jejímž předmětem jsou spíše pravomoci vnitrostátního soudu. Z důvodu přehlednosti je třeba předběžné otázky zkoumat v tomto pořadí.

B – *K první předběžné otázce*

1. Obecné úvahy

61. Základní ustanovení upravující soudnictví Unie se nacházejí ve Smlouvě o ES, respektive ve Smlouvě o ESAE, a v okrajové míře také ve Smlouvě o EU. Připojený protokol o statutu Soudního dvora pak obsahuje rámcovou úpravu, kterou musí soudy Unie upřesnit vlastními jednacími řády. Statut Soudního dvora, o jehož výklad žádá vnitrostátní soud svou první předběžnou otázkou, je, jak

7 — Srov. rozsudek ze dne 16. prosince 1981, Foglia v. Novello (244/80, Recueil, s. 3045, bod 14). Soudní dvůr v něm konstatoval, že článek 234 ES v zájmu řádného použití a jednotného výkladu práva Společenství ve všech členských státech vychází ze spolupráce, která je založena na rozdělení pravomocí mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem. V tomto smyslu též Everling, U., *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem Gerichtshof der Europäischen Gemeinschaften*, Baden-Baden 1986, s. 21, a Wägenbaur, B., *Kommentar zur Satzung und Verfahrensordnungen EuGH/EuG*, Mnichov 2008, článek 23 statutu ESD, bod 2, s. 27.

8 — Vstup Lisabonské smlouvy v platnost nemá žádný dopad na právní posouzení projednávané věci. Vzhledem k tomu, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce byla podána před 1. prosincem 2009, bude dále používáno staré číslování podle Niceské smlouvy.

vyplývá z článků 245 ES a 311 ES, součástí primárního práva. Pravomoc vykládat ustanovení statutu, mimo jiné i článek 23, tedy může Soudní dvůr dovodit přímo z čl. 234 odst. 1 písm. a) ES [9].

2. Meze práva Společenství

a) Článek 23 statutu Soudního dvora

62. Pokud jde o otázku slučitelnosti takové úpravy, jako je § 155/A odst. 2 maďarského občanského soudního řádu, s článkem 23 statutu, je třeba poukázat na to, že stejně jako v případě každé normy práva Společenství má ve vztahu mezi statutem a právem členských států přednost právo Společenství, takže vnitrostátní procesní úprava, která vnitrostátním soudům ukládá povinnost zaslat žádost o rozhodnutí o předběžné otázce současně se zasláním Soudnímu dvoru také ministru spravedlnosti k informaci, může být považována za slučitelnou s právem Společenství pouze tehdy, jestliže ani z článku 23 statutu, ani z dalších předpisů práva Společenství nevyplývají protichůdné právní požadavky.

63. Ze samotného článku 23 statutu nelze – v každém případě ne přímo – vyvodit zákaz takové právní úpravy. Ani znění, ani smysl a účel tohoto ustanovení, jímž je poskytnout doručením předkládacího usnesení vládám členských států a ostatním zúčastněným možnost vyjádřit se k předběžným otázkám [10], nehovoří proti přímému zasílání předkládacího usnesení vládě dotyčného členského státu, neboť účelem obou předpisů, aniž se obsahově zcela překrývají, je vyrozumění členského státu. V konečném výsledku plní stejnou procesní funkci.

64. Je však sporné, zda existují další ustanovení, jež by mohla takovéto úpravě bránit.

9 — V tomto smyslu Lenaerts, K./Arts, A./Maselis, I., *Procedural Law of the European Union*, 2. vydání, s. 188, bod 6-003, s. 175, kteří poukazují na to, že přílohy a protokoly připojené ke Smlouvám mají stejné právní účinky jako samotné Smlouvy.

10 — Srov. rozsudek ze dne 8. září 2009, Liga Portuguesa de Futebol Profissional (C-42/07, Sb. rozh. s. I-7633, bod 40). Soudní dvůr v něm konstatoval, že informace, jež musejí být Soudnímu dvoru poskytovány v rámci předkládacího rozhodnutí, neslouží pouze k tomu, aby Soudnímu dvoru umožnily podat předkládacímu soudu užitečné odpovědi, ale mají rovněž poskytnout vládám členských států a ostatním zúčastněným možnost předložit svá vyjádření v souladu s článkem 23 statutu Soudního dvora.

b) Zásady rovnocennosti a efektivity

65. V této souvislosti je nejprve třeba připomenout, že procesní právo členských států v zásadě nepodléhá žádné harmonizaci. V této oblasti rovněž neexistuje legislativní pravomoc Společenství. V souladu s tím uznává právo Společenství i autonomii vnitrostátního procesního práva [11]. To platí i v rámci řízení o předběžné otázce na základě článku 234 ES, takže je například výlučně věcí vnitrostátního soudu, aby dané řízení případně přerušil a obrátil se na Soudní dvůr. Článek 234 ES svěřuje vnitrostátnímu soudu pravomoc posoudit, zda je zapotřebí rozhodnutí o otázce spadající do práva Společenství. V řízení o předběžné otázce se tudíž pokračuje tak dlouho, dokud žádost vnitrostátního soudu není vzata zpět nebo zrušena [12]. Otázka, zda, v jakém rozsahu a za jakých podmínek může být rozhodnutí vnitrostátního soudu o položení předběžné otázky napadeno, se řídí výlučně vnitrostátním právem [13]. Vnitrostátní soud si tak v konečném důsledku zachovává pravomoc ohledně všech skutkových a právních aspektů vnitrostátního řízení. Musí rozhodnout o tom, zda je předkládací usnesení v souladu s vnitrostátními předpisy upravujícími organizaci soudnictví a soudní řízení [14].

66. Pouze ojediněle lze z psaného procesního práva Evropské unie a z judikatury [15] vyvodit specifické požadavky ohledně toho, za jakých podmínek a v jaké formě má být žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Soudnímu dvoru podána.

67. Významné omezení zásady procesní autonomie členských států tak v první řadě vyplývá z obecných zásad práva Společenství, například v souvislosti s uplatňováním subjektivních práv, která právní řád Společenství přiznává. Soudní dvůr tak opakovaně judikoval, že při neexistenci právní úpravy Společenství v dané oblasti spadá úprava řízení, jež mají zajistit ochranu práv občanů vyplývajících z práva Společenství, do působnosti právních řádů jednotlivých členských států, avšak tato řízení nesmějí být upravena méně

11 — Srov. rozsudek ze dne 3. září 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, Sb. rozh. s. I-7501, bod 24). Soudní dvůr ve své judikatuře používá výraz „zásada procesní autonomie“.

12 — Srov. rozsudek ze dne 30. ledna 1974, BRT-I (127/73, Recueil, s. 51, body 7 až 9).

13 — Srov. usnesení ze dne 16. června 1970, Chanel v. Cepeha (31/68, Recueil, s. 404).

14 — Srov. rozsudky ze dne 14. ledna 1982, Reina (65/81, Recueil, s. 33, bod 7); ze dne 20. října 1993, Balocchi (C-10/92, Recueil, s. I-5105, bod 16); ze dne 11. července 1996, SFEI a další (C-39/94, Recueil, s. I-3547, bod 248), a ze dne 8. listopadu 2001, Adria-Wien Pipeline a Wietersdorfer & Peggauer Zementwerke (C-143/99, Recueil, s. I-8365, bod 19).

15 — Srov. rozsudek Liga Portuguesa de Futebol Profissional (uvedený výše v poznámce pod čarou 10, bod 40). Soudní dvůr v něm odkázal na svou ustálenou judikaturu, podle níž je jednak nezbytné, aby vnitrostátní soud vymezil skutkový a právní rámec, ze kterého vycházejí otázky, které pokládá, nebo aby alespoň vysvětlil skutkové předpoklady, na kterých jsou tyto otázky založeny. Předkládací rozhodnutí musí krom toho uvést přesné důvody, které vedly vnitrostátní soud k tomu, aby si kladl otázky ohledně výkladu práva Společenství, a usoudil, že je nezbytné položit Soudnímu dvoru předběžné otázky. Přitom je nezbytné, aby vnitrostátní soud podal alespoň určité minimální vysvětlení k důvodům výběru ustanovení práva Společenství, o jejichž výklad žádá, a k souvislosti, kterou spatřuje mezi těmito ustanoveními a vnitrostátními právními předpisy použitelnými na spor v původním řízení.

příznivě než v případě odpovídajících řízení, jež se týkají pouze vnitrostátního práva (zásada rovnocennosti), ani nesmějí v praxi nadměrně ztěžovat nebo znemožňovat výkon práv přiznaných právním řádem Společenství (zásada efektivity) [16].

68. Poměrně stručný výklad předkládajícího soudu k úvahám, jež byly základem této předběžné otázky, neumožňují rozpoznat, do jaké míry by článek 23 statutu mohl bránit takové právní úpravě, jako je § 155/A odst. 2 maďarského občanského soudního řádu. Tím spíše není zřejmé, do jaké míry by sporná úprava mohla mít nepříznivý dopad na funkci řízení o předběžné otázce spočívající v ochraně individuálních práv [17]. Přesto je zjevné, že předkládající soud tuto možnost zcela nevylučuje. Vzhledem k tomu, že je třeba dát předkládajícímu soudu užitečnou odpověď na jeho předběžné otázky [18], budu níže zkoumat slučitelnost této právní úpravy s výše uvedenými zásadami.

69. Podle informací maďarské vlády [19] se v případě sporného ustanovení jedná o procesní úpravu, která předkládajícímu soudu ukládá informační povinnost. Odůvodňuje tuto úpravu tím, že je nutné, aby byla co nejdříve informována o žádostech vnitrostátních soudů o rozhodnutí o předběžné otázce, neboť tyto žádosti mohou mít přímé dopady jak na vnitrostátní právo, tak na posuzování práva Společenství těmito soudy. Podle maďar-

16 — Srov. v tomto smyslu rozsudky ze dne 14. prosince 1995, van Schijndel a van Veen (C-430/93 a C-431/93, Recueil, s. I-4705, bod 17); ze dne 15. září 1998, Ansaldo Energia a další (C-279/96 až C-281/96, Recueil, s. I-5025, body 16 a 27); ze dne 1. prosince 1998, Levez (C-326/96, Recueil, s. I-7835, bod 18); ze dne 16. května 2000, Preston a další (C-78/98, Recueil, s. I-3201, bod 31); ze dne 6. prosince 2001, Clean Car Autoservice (C-472/99, Recueil, s. I-9687, bod 28); ze dne 9. prosince 2003, Komise v. Itálie (C-129/00, Recueil, s. I-14637, bod 25); ze dne 19. září 2006, i-21 Germany a Arcor (C-392/04 a C-422/04, Sb. rozh. s. I-8559, bod 57); ze dne 26. října 2006, Mostaza Claro (C-168/05, Sb. rozh. s. I-10421, bod 24); ze dne 7. června 2007, van der Weerd a další (C-222/05 až C-225/05, Sb. rozh. s. I-4233, bod 28), a ze dne 6. října 2009, Asturcom (C-40/08, Sb. rozh. s. I-9579, bod 38).

17 — Zde je totiž nutno vzít v potaz, že vedle objektivní funkce zajištění jednotného uplatňování práva Společenství v členských státech má řízení o předběžné otázce význam také pro ochranu individuálních práv. Fyzické a právnické osoby, jimž čl. 230 odst. 4 ES přiznává aktivní legitimaci k napadení právního aktu Společenství pouze v omezené míře, mají totiž jakožto účastníci vnitrostátního soudního řízení možnost domáhat se před vnitrostátním soudem neplatnosti aktů Společenství, které jsou relevantní pro rozhodnutí jejich věci, případně dosáhnout prostřednictvím řízení o předběžné otázce před Soudním dvorem pro ně příznivého výkladu práva Společenství (srov. Schwarze, J., v: *EU-Kommentar* [vyd. Jürgen Schwarze], 2. vydání, Baden-Baden 2009, článek 234 ES, bod 4, s. 1810).

18 — V rozsudku ze dne 12. července 1979, Union Laitière Normande (244/78, Recueil, s. 2663, bod 5), Soudní dvůr konstatoval, že článek 234 ES sice Soudnímu dvoru nedovoluje hodnotit důvody pro podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, avšak že nutnost dospět k užitečnému výkladu práva Společenství může vyžadovat vymezení právního rámce, do něhož má požadovaný výklad spadat. Lenaerts, K./Arts, A./Maselis, I. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 9), s. 188, bod 6-021, se domnívají, že Soudnímu dvoru nic nebrání, aby své chápání skutkového stavu v původním řízení a některých aspektů vnitrostátního práva podal jakožto východisko užitečného výkladu použitelných ustanovení a zásad práva Společenství.

19 — Viz bod 55 vyjádření maďarské vlády.

ské vlády existuje „prioritní zájem“ dotčeného státu v oblasti práva na tom, aby byl včas informován. Vzhledem ke skutečnosti, že čl. 23 odst. 1 druhá věta statutu ve spojení s čl. 104 odst. 1 jednacího řádu již stanoví povinnost vedoucího kanceláře Soudního dvora zasílat předkládací rozhodnutí vnitrostátního soudu mimo jiné i členským státům – mezi nimi i členskému státu, v němž má předkládající soud své sídlo – lze výhodu této úpravy spatřovat při objektivním posouzení pouze v získání času pro vládu dotyčného členského státu, aby mohla připravit spisy a písemná vyjádření ve smyslu čl. 23 odst. 2 statutu s ohledem na případnou účast na písemné části řízení před Soudním dvorem.

70. Ačkoli nic nesvědčí pro existenci podobné úpravy ve srovnatelných řízeních členských států, což ztěžuje přezkum ve světle zásady rovnocennosti, je podle mého názoru sporné již to, do jaké míry může být taková úprava, například z pohledu hypotetického nositele subjektivních práv Společenství, který chce tato práva uplatnit před soudem, pojímána jako „méně příznivá“. Nemá-li se při přezkumu požadavku rovnocennosti vycházet z čistě formálního hlediska, je smysluplné vznést také otázku konkrétních účinků dotyčné vnitrostátní úpravy.

71. S ohledem na otázku slučitelnosti sporné úpravy se zásadou efektivity lze konstatovat, že sporná úprava v každém případě není způsobilá v praxi znemožnit nebo nepřiměřeně ztížit podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce k Soudnímu dvoru, zvláště pokud se její účinek vyčerpává, jak již bylo zmíněno, pouhou informační povinností. Její dodržení tedy v žádném případě nelze chápat jako podmínku podání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce k Soudnímu dvoru. Sporné ustanovení ani nevypovídá nic o tom, jaké právní důsledky by vyplynuly z případného porušení této informační povinnosti. Vzhledem k tomu, že tato povinnost nevyvolává přinejmenším z pohledu hypotetického nositele subjektivních práv Společenství žádný účinek, nýbrž že se týká pouze vztahu mezi vnitrostátním soudem a vládou, je třeba vycházet z toho, že není v rozporu se zásadou efektivity.

72. V důsledku toho je sporná právní úprava v souladu se zásadami rovnocennosti a efektivity.

c) Zásada loajální spolupráce na základě článku 10 ES

73. Dále by přicházelo v úvahu porušení zásady loajální spolupráce zakotvené v článku 10 ES. Tato zásada zakládá řadu povinností spočívajících ve spolupráci vnitrostátních soudů s Unií, především pak povinnost vzájemné právní pomoci a dialogu soudů se Soudním dvorem [20]. To platí zejména v rámci řízení o předběžné otázce, které Soudní dvůr pojímá jako nástroj soudní spolupráce. V judikatuře Soudního dvora se proto uznává, že porušení povinnosti podat žádost o rozhodnutí o předběžné otázce zakotvené v čl. 234 odst. 3 ES ze strany vnitrostátních soudů rozhodujících v posledním stupni je porušením práva Společenství [21]. Objektivně svévolné nepředložení takové žádosti Soudnímu dvoru je v rozporu s článkem 10 ES ve spojení s článkem 234 ES, což může být sankcionováno jednak Komisí a ostatními členskými státy cestou řízení o nesplnění povinnosti na základě článku 226 ES [22], respektive článku 258 SFEU, a jednak i jednotlivcem cestou uplatnění odpovědnosti státu na základě práva Společenství před vnitrostátními soudy [23].

74. Neexistuje-li povinnost předložit žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, z čehož je vzhledem k neexistenci protikladných informací třeba v původním řízení vycházet, přicházelo by podle mého názoru porušení článku 10 ES ve spojení s článkem 234 ES v úvahu nanejvýš tehdy, pokud by některé požadavky vnitrostátního procesního práva měly na rozhodnutí vnitrostátních soudů takový vliv, že by za určitých okolností byly tyto soudy odrazovány od toho, aby využily svého práva předložit Soudnímu dvoru žádost o rozhodnutí o předběžné otázce. O porušení by se mohlo jednat s ohledem na to, že tak byl narušen vztah spolupráce mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy, a to na úkor jednotného

20 — V tomto smyslu Kahl, W., in: *EUV/EGV-Kommentar* (vyd. Christian Calliess/Matthias Ruffert), 3. vydání, Mnichov 2007, článek 10, bod 47, s. 450.

21 — Srov. rozsudek ze dne 30. září 2003, Köbler (C-224/01, Recueil, s. I-10239).

22 — Srov. rozsudek Komise v. Itálie (uvedený výše v poznámce pod čarou 16, body 33 a násl.), ovšem bez poukazu na článek 10 ES.

23 — Srov. rozsudek Köbler (uvedený výše v poznámce pod čarou 21). K možnosti zahájení řízení o nesplnění povinnosti a odpovědnosti státu za porušení práva Společenství viz Lenaerts, K./Art, D./Maselis, I. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 9), body 2-053 a násl., s. 77 a násl.

výkladu a použití práva Společenství ve všech členských státech Evropské unie [24].

75. Pro jednotný výklad a účinné použití práva Společenství je totiž nezbytné, aby soudy nižších stupňů všech členských států mohly navázat přímý kontakt se Soudním dvorem. Krom toho se jedná o nástroj, který ze všech vnitrostátních soudů činí soudy práva Společenství. Předložením žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce je totiž vnitrostátní soud nezávisle na ostatních vnitrostátních mocenských orgánech nebo soudech vtažen do diskuse o právu Společenství. Je tedy třeba výslovně souhlasit s názorem generálního advokáta Poiarese Madura zastávaným v jeho stanovisku ve věci Cartesio (C-210/06), podle kterého právo Společenství opravňuje jakýkoli soud v kterémkoli členském státě položit Soudnímu dvoru předběžné otázky a toto právo nesmí být omezeno vnitrostátním právem [25]. Soudní dvůr tedy již v rozsudku Rheinmühlen [26] právem rozhodl, že ustanovení vnitrostátního práva, které je na překážku provedení řízení stanoveného v článku 234 ES, musí zůstat nepoužito.

76. Sporná vnitrostátní úprava však v žádném případě není koncipována, jak již bylo uvedeno [27], jako podmínka pro předložení žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce Soudnímu dvoru, nýbrž pouze zakládá informační povinnost vnitrostátních soudů vůči příslušnému vládnímu útvaru. Taková procesní úprava ani nepodřizuje rozhodnutí vnitrostátních soudů předložit Soudnímu dvoru žádost o rozhodnutí o předběžné otázce vůli výkonné moci. V důsledku toho není zřejmé, do jaké míry se může povinnost dodržet tento postup nepříznivě projevit na odhodlání vnitrostátních soudů předkládat žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce.

77. Vzhledem k tomu, že právo vnitrostátních soudů předkládat Soudnímu dvoru žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce není spornou úpravou omezeno, nelze v této úpravě spatřovat porušení zásady loajální spolupráce zakotvené v článku 10 ES.

24 — Soudní dvůr opakovaně judikoval, že systém zavedený článkem 234 ES za účelem zajištění jednotného výkladu práva Společenství v členských státech zavádí přímou spolupráci mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy na základě řízení, v němž účastníci nemají žádnou možnost iniciativy (srov. rozsudky ze dne 12. února 2008, Kempter, C-2/06, Sb. rozh. s. I-411, bod 41, a ze dne 16. prosince 2008, Cartesio, C-210/06, Sb. rozh. s. I-9641, bod 90). Jak uvádí Everling, U. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 7), s. 16, je bez dalšího zřejmé, že by orgány a soudy různých členských států rozhodovaly velmi rozdílně, kdyby nebyl zajištěn jednotný výklad práva Společenství. Tato úloha přísluší Soudnímu dvoru v řízení o předběžné otázce. Soudní dvůr již od počátku zdůrazňoval, že jednotný výklad a jednotné uplatňování práva Společenství patří k základním zásadám práva Společenství a že je nelze zpochybňovat jakkoli koncipovanou vnitrostátní normou. Soudní dvůr přitom odkazuje na rozsudek ze dne 16. ledna 1974, Rheinmühlen (166/73, Recueil, s. 33).

25 — Srov. stanovisko generálního advokáta Poiarese Madura ze dne 22. května 2008, Cartesio (C-210/06, Sb. rozh. s. I-9641, bod 21). Obdobně též Classen, C. D., *Europarecht* (vyd. Reiner Schulze/Manfred Zuleeg), bod 76, s. 204, podle nějž nemůže být právo předložit žádost o rozhodnutí o předběžné otázce omezeno vnitrostátním procesním právem.

26 — Rozsudek uvedený výše v poznámce pod čarou 24, body 2 a 3, srov. rovněž rozsudek van Schijndel a van Veen (uvedený výše v poznámce pod čarou 16, bod 18).

27 — Viz bod 71 tohoto stanoviska.

d) Zásada procesní rovnosti

78. Vnitrostátní právní úprava, o jakou se jedná v projednávané věci, by mohla být dále zkoumána s ohledem na svou slučitelnost se zásadou procesní rovnosti, zvláště pokud se maďarská vláda dostane časným vyrozuměním o žádosti vnitrostátních soudů o rozhodnutí o předběžné otázce z procesního hlediska do výhodnějšího postavení než ostatní zúčastnění, neboť má více času na přípravu spisů nebo písemných vyjádření ve smyslu čl. 23 odst. 2 statutu.

79. Zásada procesní rovnosti je jakožto procesní záruka uznána v judikatuře Soudního dvora [28]. Z dogmatického hlediska má svůj původ v obecné zásadě práva na spravedlivý proces [29], jíž jsou soudy Unie vázány a která je sama o sobě výrazem jak zásady právního státu, tak obecné zásady rovnosti. Zaručuje formální rovnost procesního postavení stran a jejich materiální rovnocennost ve smyslu rovnosti příležitostí, k jejímuž naplnění je povolán soud. Tato procesní zásada přiznává účastníkům řízení především právo uvést veškeré skutečnosti relevantní pro soudní rozhodnutí a samostatně uplatnit veškeré procesní prostředky nezbytné na obranu proti návrhům protistrany.

80. Je však třeba přihlédnout k tomu, že tato zásada má úzkou spojitost se zásadou *kontradiktornosti řízení* [30]. Východiskem jsou protichůdné zájmy účastníků řízení, které vyžadují rovnováhu práv a povinností a stejné možnosti procesních kroků. Kontradiktorní řízení, jako je řízení o nesplnění povinnosti, žaloba na neplatnost nebo pro nečinnost, se vyznačují tím, že žalobce vznese žalobní návrh opírající se o právo Společenství, který směřuje proti žalovanému, který se naopak proti tomuto návrhu brání. Žalobce a žalovaný jsou *účastníky* řízení. Jiná než kontradiktorní řízení naproti tomu plní objektivní funkci právní ochrany a kontrolní funkci. Neznají účastníky řízení, nýbrž pouze *zúčastněné* [31]. Důležitým příkladem nikoli kontradiktorního řízení je řízení o předběžné otázce na základě článku 234 ES, jehož cílem je zajištění

28 — Srov. rozsudky ze dne 15. června 2000, TEAM v. Komise (C-13/99, Recueil, s. I-4671, body 35 a násl.), a ze dne 9. září 1999, Petrides (C-64/98 P, Recueil, s. I-5187, bod 31). Srov. rozsudek Soudu ze dne 29. června 1995, ICI v. Komise (T-36/91, Recueil, s. II-1847, bod 93).

29 — V tomto smyslu Sachs, B., *Die Ex-Officio-Prüfung durch die Gemeinschaftsgerichte*, Tübingen 2008, s. 208. Vázanost soudů Unie obecnou právní zásadou na spravedlivý proces uznal Soudní dvůr poprvé výslovně v rozsudku ze dne 17. prosince 1998, Baustahlgewebe v. Komise (C-185/95 P, Recueil, s. I-8417, bod 21).

30 — Viz též Sachs, B. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 29). Srov. rozsudek Petrides (uvedený výše v poznámce pod čarou 28, bod 31).

31 — Srov. Koenig, C./Pechstein, M./Sander, C., *EU-/EG-Prozessrecht*, 2. vydání, Tübingen 2002, bod 123, s. 65.

jednotného uplatňování práva Společenství [32]. Na rozdíl od výše uvedených přímých žalob a posudkového řízení na základě čl. 300 odst. 6 ES, respektive čl. 218 odst. 11 SFEU se přitom nejedná o samostatné řízení, nýbrž o *incidenční řízení* v rámci sporu probíhajícího před soudem členského státu. V něm se rozhoduje pouze o jednotlivých otázkách výkladu či platnosti práva Společenství, jež jsou relevantní pro rozhodnutí v původním řízení. Na argumenty, které členské státy jakožto zúčastněné strany předkládají ve svých spisech nebo písemných vyjádřeních v písemné části řízení před Soudním dvorem, tudíž nelze pohlížet jako na tvrzení účastníků řízení. Jsou spíše srovnatelné, jak správně uvádí Komise, s právními úvahami *amicus curiae* v tom, že jsou určeny výlučně k tomu, aby napomáhaly Soudnímu dvoru při hledání rozhodnutí [33].

81. Výše uvedené úvahy umožňují lépe pochopit smysl a účel úpravy obsažené v čl. 23 odst. 2 statutu. Dvouměsíční lhůta je tedy stanovena nikoli s cílem zachování rovnosti zbraní, nýbrž v zájmu účinného výkonu spravedlnosti. Na jedné straně má zajistit, aby zúčastněné strany měly dostatek času na přípravu a podání svých spisů. Na straně druhé má zajistit rychlý průběh řízení.

82. Za těchto okolností nemůže být zásada procesní rovnosti použita na projednávaný případ. Z tohoto důvodu se žádná zúčastněná strana nemůže dovolávat toho, že se nachází v nevýhodnějším procesním postavení než maďarská vláda jen proto, že tato vláda je na

32 — V tomto smyslu Koenig, C./Pechstein, M./Sander, C. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 31), s. 65, Wägenbaur, B. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 7), článek 23 statutu ESD, bod 2, s. 27, a Everling, U. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 7), s. 56. Soudní dvůr označuje řízení o předběžné otázce ve své judikatuře za „nesporné řízení“, jež má charakter incidenčního řízení v rámci sporu probíhajícího před předkládajícím soudem a neumožňuje stranám vyvinout jakoukoli iniciativu, neboť ty mají možnost vyjádřit se pouze v právním rámci vymezeném tímto soudem (viz usnesení předsedy Soudního dvora ze dne 24. října 2001, Dory, C-186/01 R, Recueil, s. I-7823, bod 9 a tam citovaná judikatura). Soudní dvůr tak rozlišuje mezi řízením o předběžné otázce a vlastním „sporným řízením“ před předkládajícím vnitrostátním soudem. Vzhledem ke značnému rozdílu mezi sporným řízením a incidenčním řízením upraveným v článku 234 ES například odmítá použití ustanovení použitelných výhradně pro sporné řízení.

33 — Toto zjevně *a contrario* vyplývá i ze stanoviska generálního advokáta Geelhoeda ze dne 28. listopadu 2002, Komise v. Německo (C-20/01 a C-28/01, Recueil, s. I-3609, bod 42). Generální advokát uvádí, že účel vedlejšího účastenství nespočívá v tom, že vedlejší účastník předkládá jakožto *amicus curiae* spisy a písemná či ústní vyjádření, a tak napomáhá soudu Společenství, jak je tomu v případě čl. 20 odst. 2 statutu a čl. 104 odst. 4 jednacího řádu. Odkaz na čl. 104 odst. 4 jednacího řádu umožňuje učinit závěr, že zúčastněná strana, která v rámci řízení o předběžné otázce předkládá spisy nebo vyjádření, jedná jakožto *amicus curiae*. Podobného názoru je zjevně Everling, U. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 7), s. 57, který poukazuje na podpůrnou funkci Komise v řízení před Soudním dvorem. Krom toho upozorňuje na to, že členské státy využívají možnosti předložit vyjádření zejména tehdy, jestliže v jednotlivém případě byly dotčeny jejich konkrétní zájmy, jako například platnost vnitrostátních norem nebo zájmy jejich státních příslušníků, nebo pokud by bylo obecně dotčeno postavení členských států v systému Společenství.

základě vnitrostátní právní úpravy vyrozuměna dříve o žádosti soudu tohoto členského státu o rozhodnutí o předběžné otázce.

uvedený soud nalézá [34]. Doručení ostatním zúčastněným uvedeným v článku 23 statutu se v zájmu urychlení řízení vzhledem k nezbytnému překladu procesních dokumentů v tomto okamžiku ještě neuskutečňuje. Tuto úpravu je třeba chápat tak, že zákonodárce Společenství jí implicitně uznává přednostní potřebu dotčeného členského státu být informován. Vzhledem k tomuto legislativnímu hodnotovému rozhodnutí nelze Maďarské republice vytýkat, že zavedla vlastní úpravu, jež má zajistit, aby její vláda byla co nejdříve informována o podání žádosti jejího soudu o rozhodnutí o předběžné otázce.

e) Systematické srovnání s ustanoveními upravujícími naléhavé řízení o předběžné otázce

3. Závěr

83. Jak dále ukazují ustanovení jednacího řádu upravující naléhavé řízení o předběžné otázce, mohou naléhavé důvody dokonce vyžadovat přednostní vyrozumění určitého členského státu. Například čl. 104b odst. 2 jednacího řádu stanoví, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, která se týká jedné nebo více otázek upravených v hlavě VI Smlouvy o EU nebo v hlavě IV třetí části Smlouvy o ES – požádal-li o použití naléhavého řízení vnitrostátní soud nebo navrhl-li předseda Soudního dvora určenému senátu, aby přezkoumal nutnost projednání žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce v uvedeném řízení – je vedoucím soudní kanceláře neprodleně oznámena členskému státu, v němž se

84. Vzhledem k výše uvedenému nelze ani z článku 23 statutu, ani z jiných norem práva Společenství vyvodit právní požadavky, jež by bránily vnitrostátní procesní úpravě, která ukládá vnitrostátním soudům povinnost zasílat svou žádost o rozhodnutí o předběžné otázce zároveň s jejím zasláním Soudnímu dvoru také ministru spravedlnosti k informaci.

34 — Wägenbaur, B. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 7), článek 104b jednacího řádu Soudního dvora, bod 9, s. 245, zastává názor, že taková žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se v souladu s myšlenkou naléhavosti nejprve okamžitě zasílá dotčeným stranám a teprve pak všem ostatním zúčastněným vyjmenovaným v článku 23 statutu, tedy ještě před tím, než Soudní dvůr rozhodne, zda se příslušná žádost bude projednávat v naléhavém řízení. Totéž platí pro rozhodnutí, zda žádost o rozhodnutí o předběžné otázce bude, či nebude projednávána v naléhavém řízení.

C – *Ke druhé a třetí předběžné otázce*

1. Obecné poznámky

85. Předmětem druhé předběžné otázky je především výklad článku 234 ES. Předkládající soud touto otázkou žádá o informaci, zda se výkladová pravomoc Soudního dvora vztahuje i na pojem „zneužívající smluvní klauzule“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13, jakož i na klauzule vyjmenované v příloze této směrnice. Třetí předběžná otázka, která se týká pravomoci Soudního dvora poskytovat výkladové prvky, je výslovně položena pro případ, že na druhou předběžnou otázku bude odpovězeno kladně, a věcně s ní úzce souvisí. Je tedy nasnadě odpovědět na obě předběžné otázky společně.

86. Způsob, jakým jsou předběžné otázky formulovány, naznačuje určitou nejistotu předkládajícího soudu, pokud jde jak o úlohu Soudního dvora, tak o úlohu vnitrostátních soudů v rámci výkladu a uplatňování směrnice 93/13. Vzhledem k tomu považuji za nezbytné, abych z důvodu lepšího pochopení vztahu spolupráce, kterým se vyznačuje řízení o předběžné otázce, nejprve stručně objasnila obecné výkladové pravomoci Soudního dvora a poté se zabývala právními otázkami vznesenými předkládajícím soudem.

2. Rozsah výkladové pravomoci Soudního dvora

87. Pokud jde o první aspekt, je třeba poukázat na to, že všechny normy práva Společenství mohou být v zásadě předmětem žádosti o výklad. To je potvrzeno v čl. 220 odst. 1 ES, který Soudnímu dvoru svěřuje úlohu, aby v rámci svých pravomocí zajišťoval při výkladu této smlouvy dodržování „práva“ jako takového. Článek 234 odst. 1 písm. b) ES pak objasňuje, že se výkladová pravomoc Soudního dvora vztahuje mimo jiné na „akty přijaté orgány Společenství“, čímž je míněno veškeré sekundární právo, včetně právních aktů uvedených v článku 249 ES. Logicky má tedy Soudní dvůr pravomoc vykládat takový právní akt, jako je směrnice 93/13. Tato pravomoc se vztahuje i na v něm obsažené právní pojmy, které je podle judikatury nutno vykládat v zásadě autonomně na základě práva Společenství, pokud nebylo odkázáno na právní řády členských států [35].

35 — Srov. mimo jiné rozsudky ze dne 18. ledna 1984, Ekro (327/82, Recueil, s. 107, bod 11); ze dne 19. září 2000, Linster (C-287/98, Recueil, s. I-6917, bod 43); ze dne 9. listopadu 2000, Yiadom (C-357/98, Recueil, s. I-9265, bod 26); ze dne 6. února 2003, SENA (C-245/00, Recueil, s. I-1251, bod 23), ze dne 12. října 2004, Komise v. Portugalsko (C-55/02, Sb. rozh. s. I-9387, bod 45); ze dne 27. ledna 2005, Junk (C-188/03, Sb. rozh. s. I-885, body 27 až 30), a ze dne 7. prosince 2006, SGAE (C-306/05, Sb. rozh. s. I-11519, bod 31).

88. V případě pojmu „zneužívající klauzule“ ve smyslu článku 3 směrnice sice ve směrnici 93/13 neexistuje vazba na kategorie práva členských států. Jak však Soudní dvůr správně konstatoval, definuje toto ustanovení s odkazem na pojmy dobré víry a značného a neodůvodněného nepoměru mezi právy a povinnostmi smluvních stran *pouze abstraktně* faktory, které propůjčují zneužívající charakter smluvní klauzuli, která nebyla sjednána individuálně [36]. Navzdory pokusu zákonodárce Společenství o konkretizaci odkazem uvedeným v čl. 3 odst. 3 na katalog klauzulí nacházející se v příloze směrnice nelze přehlédnout, že skutková podstata zneužívajícího charakteru *je formulována pouze formou generální klauzule* [37]. V případě pojmu „zneužívající klauzule“ se tudíž jedná o neurčitý právní pojem, který musí být z normativního hlediska upřesněn.

89. Přesto nehovoří nutnost upřesnění právního pojmu – jak potvrzuje Soudní dvůr v rozsudku SENA [38] v souvislosti s pojmem „spravedlivá odměna“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 směrnice 92/100 [39] a jak jsem naposledy zevrubně vyložila ve svém stanovisku ze dne 11. května 2010 v dosud probíhající věci C-467/08 (SGAE) na příkladu právního pojmu „spravedlivá odměna“ za soukromé rozmnožování použitého v čl. 5 odst. 2 písm. b) směrnice 2001/29 [40] – *prima facie* proti jeho kvalifikaci jakožto autonomního pojmu práva Společenství, jejž je třeba vykládat ve všech členských státech jednotně. Naopak je třeba zvláštní měrou přihlížet ke smyslu a účelu úpravy, za níž se skrývá údajná vůle zákonodárce Společenství. V této souvislosti je nutno zmínit cíl sbližování práva, o něž usiluje i směrnice 93/13 [41], který nutně předpokládá rozvoj autonomních koncepcí na úrovni práva Společenství, včetně jednotné terminologie, nemá-li se její legislativní cíl minout účinkem. Úkol, jímž je konkretizace pojmu „zneužívající klauzule“ na úrovni Společenství prostřednictvím výkladu, a to závazně pro všechny soudy v Evropské unii, spadá do pravomoci Soudního dvora, který

36 — Srov. rozsudky ze dne 7. května 2002, Komise v. Švédsko (C-478/99, Recueil, s. I-4147, bod 17), a ze dne 1. dubna 2004, Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, Recueil, s. I-3403, bod 20).

37 — Viz též Pfeiffer, in: *Das Recht der Europäischen Union* (vyd. Grabitz/Hilf), svazek IV, Komentář ke směrnici 93/13, Úvodní poznámky, A5, bod 28, s. 14, a Basedow, J., „Der Europäische Gerichtshof und die Klauselrichtlinie 93/13: Der verweigerte Dialog“, *Festschrift für Günter Hirsch zum 65. Geburtstag*, 2008, s. 58.

38 — Rozsudek SENA (uvedený výše v poznámce pod čarou 35).

39 — Ve věci SENA měl Soudní dvůr vyložit pojem „spravedlivá odměna“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 směrnice 92/100/EHS o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s autorským právem (Úř. věst. L 346, s. 61; Zvl. vyd. 17/01, s. 120). Soudní dvůr v uvedeném rozsudku nejprve odkázal na výše uvedenou judikaturu k autonomnímu výkladu pojmů upravených v právu Společenství a poté upozornil na skutečnost, že směrnice 92/100 neobsahuje žádnou definici tohoto pojmu. Soudní dvůr přitom zjevně vycházel z předpokladu, že zákonodárce Společenství vědomě upustil od stanovení podrobné a závazné metody pro výpočet této odměny. V důsledku toho uznal pravomoc členských států, aby samy upravily stanovení takovéto „spravedlivé odměny“ v konkrétním případě tím, že „stanoví vhodná kritéria, aby v rámci mezí stanovených právem Společenství a zejména směrnicí zaručily respektování pojmu vymezeného na úrovni Společenství“, a pouze členské státy vyzval, aby v souladu s cíli směrnice 92/100, jež jsou vymezeny zejména v bodech odůvodnění této směrnice, uvnitř Společenství používaly pojem „spravedlivé odměny“ pokud možno jednotně. V této souvislosti je důležité zdůraznit, že okolnost, že tento pojem vyžadoval konkretizaci na základě kritérií stanovených vnitrostátním právem, neodradila Soudní dvůr od konstatování, že pojem „spravedlivá odměna“ ve smyslu čl. 8 odst. 2 směrnice 92/100 má být vykládán a prováděn ve všech členských státech jednotně. Soudní dvůr tak mohl i za zvláštních okolností, z nichž vycházela uvedená věc, v konečném důsledku dovodit, že uvedený pojem má význam na úrovni Společenství a že musí být vykládán autonomně na úrovni Společenství.

40 — Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (Úř. věst. L 167, s. 10; Zvl. vyd. 17/01, s. 230).

41 — Viz právní základ (článek 95 ES) a případně body 1, 2, 3 a 10 odůvodnění směrnice 93/13.

má v tomto ohledu pravomoc rozhodnout s konečnou platností [42].

vzhledem k výše uvedeným úvahám bez dalšího odpovědět kladně. Správnost tohoto názoru je potvrzena rozsudkem Océano Grupo [43], ve kterém Soudní dvůr při výkladu článku 3 směrnice použil typ klauzule uvedený v bodě 1 písm. q) přílohy [44]. Toto vyplývá i z rozsudku Pannon [45], v němž Soudní dvůr výslovně prohlásil, že v uvedené věci při výkonu pravomoci, jež je mu přiznána v článku 234 ES, vykládal „obecná kritéria" použitá zákonodárcem Společenství k definici pojmu „zneužívající klauzule", čímž je míněn typ klauzule uvedený v bodě 1 písm. q) přílohy.

3. Vymezení pravomocí mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy při přezkumu zneužívajících klauzulí

90. Pokud jde o navazující otázku, zda se výkladová pravomoc Soudního dvora vztahuje i na klauzule vyjmenované v příloze této směrnice, pak je na tuto otázku třeba

a) Rozdíl mezi výkladem a použitím práva Společenství

91. To vede k dalšímu aspektu otázky, jejž je třeba vyjasnit. Chápeme-li totiž druhou předběžnou otázku nejen doslovně, ale spíše ve smyslu výzvy, aby Soudní dvůr vysvětlil rozdělení úkolů mezi ním a vnitrostátními soudy při kontrole zneužívajících klauzulí, je nutné nejprve upozornit předkládající soud

42 — V tomto smyslu Röthel, A., „Missbräuchlichkeitskontrolle nach der Klauselrichtlinie: Aufgabenteilung im supranationalen Konkretisierungskatalog", *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht*, 2005, s. 422, která poukazuje na to, že zřejmě převažující názor v literatuře nyní vychází z toho, že konečné rozhodnutí, pokud jde o konkretizaci generálních klauzulí a normativních pojmů, jež je třeba upřesnit, spadá do pravomoci Soudního dvora. Soudnímu dvoru přísluší oprávnění autoritativní konečné konkretizace, a tím i pravomoc konkretizace. Jako argumenty uvádí autorka účel řízení o předběžné otázce a cíl sbližování práva, neboť jinak nemůže právo Společenství toto zamýšlené sbližování práva uskutečnit. Leible, S. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 44), s. 426, rovněž poukazuje na to, že podle patrně převládajícího názoru v literatuře je pojem „zneužívající charakter" ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 třeba vykládat v duchu evropské autonomie. Jiné stanovisko by znamenalo popření „effet utile" sekundárního práva a zamýšleného harmonizačního účinku směrnic. Obdobně též Müller-Graff, P.-C., „Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft", v: *Gemeinsames Privatrecht in der Europäischen Gemeinschaft*, 2. vydání, Baden Baden 1999, s. 56 a násl., podle jehož názoru vykonává Soudní dvůr při výkladu směrnic v oblasti soukromého práva funkci civilního soudu. Při plnění této funkce stojí Soudní dvůr pravidelně před výzvou spočívající v konkretizaci a do jisté míry i vývoji práva Společenství na základě neurčitých právních pojmů, jež je tudíž třeba vyložit, v rámci daného účelu ustanovení směrnice. Jako příklad uvádí autor pojem „zneužívající charakter" obsažený v čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13.

43 — Rozsudek ze dne 27. června 2000, Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (C-240/98, Recueil, s. I-4941, dále jen „rozsudek Océano Grupo").

44 — Srov. rozsudek Océano Grupo (uvedený výše v poznámce pod čarou 43, bod 22). Ve prospěch výkladové pravomoci Soudního dvora zjevně též Leible, S., „Gerichtsstandsklauseln und EG-Klauselrichtlinie", *Recht der Internationalen Wirtschaft*, 6/2001, s. 425.

45 — Srov. rozsudek Pannon (uvedený výše v poznámce pod čarou 4, bod 42).

na obecné pravidlo [46], že mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy existuje v řízení podle článku 234 ES rozdělení pravomocí v tom smyslu, že Soudnímu dvoru přísluší výklad a vnitrostátním soudům použití práva Společenství. Z tohoto důvodu není Soudní dvůr oprávněn použít normy práva Společenství na jednotlivý případ, a nemá tudíž ani pravomoc podřadit ustanovení vnitrostátního práva pod normu práva Společenství. Soudnímu dvoru však zůstává vyhrazeno právo poskytovat vnitrostátnímu soudu poznatky k výkladu práva Společenství, jež pro něj mohou být užitečné při posuzování účinků těchto ustanovení.

92. Jak jsem naposledy vyložila ve svém stanovisku ze dne 29. října 2009 ve věci C-484/08 (Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid), má toto rozdělení úkolů, jež je inherentní řízení podle článku 234 ES, pro kontrolu zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských smlouvách podle mého názoru za následek, že se Soudní dvůr nemůže vyjádřit přímo k přezkoumatelnosti [47], a tím spíše ani k slučitelnosti určité smluvní klauzule se směrnicí 93/13, nýbrž může pouze rozhodnout, jak je třeba vykládat tuto směrnici s ohledem na určitou klauzuli [48]. Vnitrostátnímu soudu naproti tomu přísluší úkol zkoumat na základě směrnice 93/13 a příslušných vnitrostátních prováděcích ustanovení a s ohledem na výkladové poznatky poskytnuté Soudním dvorem, zda je třeba dotyčnou klauzuli

46 — Srov. rozsudky ze dne 27. března 1963, Da Costa (28/62 až 30/62, Recueil, bod 60), a ze dne 12. února 1998, Cordelle (C-366/96, Recueil, s. I-583, bod 9). V tomto smyslu též Craig, P./De Búrca, G., *EU Law*, 4. vydání, Oxford 2008, s. 493, podle jejichž názoru sice Soudnímu dvoru přísluší podle článku 234 ES pravomoc vykládat Smlouvu, avšak nikoli výslovně použít tuto smlouvu na věc v původním řízení. Rozlišení mezi výkladem a použitím je charakteristické pro rozdělení pravomocí mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy. V souladu s ním Soudní dvůr Smlouvu vykládá a vnitrostátní soudy ji používají na konkrétní případ. Schima, B., *Kommentar zu EU- und EG-Vertrag* (vyd. H. Mayer), 12. vydání, Vídeň 2003, článek 234 Smlouvy o ES, bod 40, s. 12, se domnívá, že vnitrostátním soudům přísluší použití normy Společenství na konkrétní právní spor. Autor nicméně připouští, že není vždy snadné odlišit použití normy od jejího výkladu. Obdobně též Aubry, H./Poillot, E./Sauphanor-Brouillard, N., „Panorama Droit de la consommation", *Recueil Dalloz*, 13/2010, s. 798, kteří připomínají, že pravomoc Soudního dvora v rámci řízení o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU zahrnuje pouze výklad, nikoli však použití, přičemž dodržení tohoto pravidla není v praxi vždy jednoduché.

47 — Viz též Nassall, W., „Die Anwendung der EU-Richtlinie über missbräuchliche Klauseln in Verbraucherverträgen", *Juristenzeitung*, 14/1995, s. 690.

48 — Viz mé stanovisko ze dne 29. října 2009, Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid (C-484/08, rozsudek ze dne 3. června 2010, Sb. rozh. s. I-4785, bod 69). V tomto smyslu Schlosser, P., in: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, 13. vydání, Berlín 1998, Einleitung zum AGBG, bod 33, s. 18, podle něhož nelze Soudnímu dvoru předkládat předběžné otázky, zda jsou určité klauzule v blíže vymezených smluvních typech zneužívající. Obdobně též Whittaker, S., „Clauses abusives et garanties des consommateurs: la proposition de directive relative aux droits des consommateurs et la portée de l',harmonisation complète", *Recueil Dalloz*, 17/2009, s. 1153, s odkazem na judikturu Soudního dvora, především na rozsudky Freiburger Kommunalbauten a Pannon.

kvalifikovat jako zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice.

Je proto třeba ozřejmit hlavní body tohoto rozhodnutí.

b) Judikatura od vydání rozsudku Freiburger Kommunalbauten

94. Soudní dvůr v uvedeném rozsudku konstatoval, že v rámci výkonu pravomoci vykládat právo Společenství, jež na něj byla přenesena článkem 234 ES, sice může vykládat obecná kritéria použitá zákonodárcem Společenství k definici pojmu „zneužívající klauzule“, avšak nemůže se vyjadřovat k použití těchto obecných kritérií na určitou klauzuli, neboť tato úloha nutně předpokládá přezkum na základě okolností konkrétního případu [51].

93. Jak ukazuje obecné pravidlo upravující pravomoc pro výklad a použití práva Společenství, byly základní rysy tohoto rozdělení pravomocí v judikatuře Soudního dvora zakotveny již dávno. Nicméně v souvislosti s přezkumem zneužívajících klauzulí ve spotřebitelských smlouvách na základě směrnice 93/13 je lze teprve od vydání rozsudku Freiburger Kommunalbauten [49] považovat za ustálené [50].

95. Soudní dvůr přitom vyzdvihl zvláštní roli vnitrostátních soudů v boji proti zneužívajícím klauzulím, a přenesl na ně úlohu konkrétního zjištění, zda smluvní klauzule splňuje kritéria, aby mohla být kvalifikována jako zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice [52]. K okolnostem konkrétního případu, jež musejí vnitrostátní soudy při kontrole smluvních klauzulí zohledňovat, náleží podle názoru Soudního dvora, který v tomto ohledu odkázal na článek 4 směrnice 93/13, druh zboží nebo služeb, které jsou předmětem smlouvy, a všechny okolnosti, za nichž byla smlouva uzavřena. Krom toho je třeba posoudit důsledky, jež může daná klauzule mít

49 — Rozsudek Freiburger Kommunalbauten (uvedený výše v poznámce pod čarou 36).

50 — Röthel, A. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 42), s. 424, zastává názor, že Soudní dvůr provedl rozsudkem Freiburger Kommunalbauten značnou změnu směru své judikatury a nyní vychází z pragmatického rozdělení úloh mezi ním a vnitrostátními soudy v rámci boje proti zneužívajícím klauzulím ve spotřebitelských smlouvách. Pfeiffer, T., „Prüfung missbräuchlicher Klauseln von Amts wegen (Gerichtsstand) – Günstigkeitsprinzip nach Wahl des Verbrauchers“, *Neue Juristische Wochenschrift*, 32/2009, s. 2369, je toho názoru, že Soudní dvůr chtěl rozsudkem Freiburger Kommunalbauten stabilizovat svou kolísající judikaturu k rozdělení úloh s vnitrostátními soudy při přezkumu smluvních klauzulí. Aubry, H./Poillot, E./Sauphanor-Brouillard, N. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 46), s. 798, spatřují v rozsudku Freiburger Kommunalbauten potvrzení výše uvedeného rozdělení úloh s ohledem na výklad a použití práva Společenství.

51 — Rozsudek Freiburger Kommunalbauten (uvedený výše v poznámce pod čarou 36).

52 — Tamtéž, bod 25.

v rámci práva použitelného na smlouvu, což s sebou nese přezkum vnitrostátního právního řádu [53].

96. Soudní dvůr se přitom přiklonil k závěrům generálního advokáta Geelhoeda v jeho stanovisku, který se vyslovil pro decentralizovaný přezkum zneužívajících klauzulí na úrovni členských států při současném dodržení výkladového monopolu Soudního dvora. Generální advokát ve svém stanovisku jednak upozornil na *nezbytnost jednoznačného vymezení pravomocí* mezi Společenstvím a členskými státy v oblasti ochrany spotřebitele, a jednak se zasazoval o *hospodárné využívání právních prostředků*. Pokud jde o posledně uvedený bod, generální advokát právem nepřímo varoval před nebezpečím nadměrného využívání řízení na základě článku 234 ES, pokud by úloha posuzování, zda určitá smluvní klauzule nemá zneužívající charakter, spadala do pravomoci Soudního dvora. Vzhledem k tomu, že pojem „zneužívající klauzule" má všeobecný charakter a že takovéto typy smluvních klauzulí mohou mít ve spotřebitelských smlouvách širokou škálu forem a obsahů, obával se generální advokát toho, že by mohly znovu a znovu zavdávat příčinu k předložení předběžné otázky. Těmto argumentům je třeba dát za pravdu, neboť úlohou Soudního dvora nemůže být, aby sám posuzoval, zda každá jemu předložená smluvní klauzule má zneužívající charakter, či nikoli. Vzhledem k množství skutkových aspektů a hledisek majících spojitost s vnitrostátním právem, jež je třeba v jednotlivém případě zohlednit [54], se věcná blízkost *iudex a quo* k předmětu sporu v původním řízení jeví jako

53 — Tamtéž, bod 21.

54 — Dokud neexistuje jednotné evropské civilní právo, je Soudní dvůr nadále odkázán na údaje vnitrostátních soudů týkající se vnitrostátně právních aspektů daného případu v původním řízení, aby mohl vykládat pojem zneužívajícího charakteru podle čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 s ohledem na určitou smluvní klauzuli. V zásadě by však bylo možné si představit, že by nadto Soudní dvůr podpůrně využíval kodifikační modely vypracované evropskými akademiky po vzoru Draft Common Frame of Reference (DCFR), aby v civilněprávních sporech dokázal volit vhodná řešení. Viz v tomto smyslu Heinig, J., „Die AGB-Kontrolle von Gerichtsstandsklauseln – zum Urteil Pannon des EuGH", *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 24/2009, s. 886 a násl., který poukazuje na neustálý vývoj v evropském právu soukromém a na vypracování společných evropských pravidel smluvního práva v DCFR, respektive v budoucím Společném referenčním rámci, jenž může Soudnímu dvoru poskytovat v budoucnu vodítka k tomu, aby mohl intenzivněji provádět přezkum smluvních klauzulí na evropské úrovni. Skepticky se k tomuto názoru naopak staví Freitag, R., „Anmerkung zum Urteil Freiburger Kommunalbauten", *Entscheidungen zum Wirtschaftsrecht*, 2004, s. 398, který rovněž považuje v zásadě za možné, že by Soudní dvůr na základě konkrétních případů mohl z civilněprávního *acquis communautaire* a srovnání právních řádů členských států rozvinout autonomní „common European legal denominator" na úrovni práva Společenství. Avšak vzhledem k tomu, že směrnice 93/13 v zásadě zahrnuje všechny oblasti civilního práva, byl by Soudní dvůr v tomto případě zatlačen do role náhradního civilního zákonodárce, což by s sebou přineslo problémy s ohledem na horizontální dělbu pravomocí ve Společenství a na právní jistotu.

výhoda, z níž by soudy Evropské unie měly vytěžit prospěch pro ochranu spotřebitele [55].

97. Jako další argument uvedl generální advokát konečně *relevanci vnitrostátního práva* v boji proti zneužívajícím smluvním klauzulím. Ty mají význam zejména v soukromoprávních vztazích, jež se ještě do značné míry řídí vnitrostátním právem, takže se dokonce může stát, že tentýž druh klauzulí může mít v různých právních řádech různé právní následky. Vzhledem k okolnosti, že se posouzení, zda má určitá smluvní klauzule zneužívající charakter, řídí v konkrétním případě v první řadě vnitrostátním právem [56] a výklad a použití vnitrostátního práva jsou výlučně věcí vnitrostátního soudu, je třeba souhlasit i s tímto argumentem.

98. Výše uvedené zásady byly potvrzeny rozsudkem Mostaza Claro [57] a v nedávno vydaném rozsudku Pannon [58], přičemž posledně uvedený rozsudek přinesl další objasnění v tom směru, že vnitrostátní soudy mají provést posouzení, zda určitá smluvní klauzule má zneužívající charakter, ve světle abstraktních zjištění Soudního dvora obsažených v jeho rozsudku [59]. Z toho však nevyplývá nic jiného, než že vnitrostátní soud musí při výkonu svých přezkumných pravomocí přihlížet k výkladovým pokynům soudu Společenství [60].

99. V této souvislosti je však třeba zdůraznit, že pokyny pro posuzování zneužívajícího charakteru smluvních klauzulí uvedené v těchto rozsudcích nemohou být v žádném případě považovány za vyčerpávající. Naopak představují jen některá ze „všeobecných kritérií“ ve smyslu judikatury, jež může poskytnout Soudní dvůr vnitrostátnímu soudu z titulu svého monopolu pro výklad

55 — Basedow, J. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 37), s. 61, správně poukazuje na to, že úvahy spojené s politikou soudnictví by měly být otevřeně diskutovány. Autor zastává stanovisko, že Soudní dvůr nemůže rozhodovat o každém případu zneužívajícího charakteru určité smluvní klauzule. Na druhou stranu si musí ponechat možnost vydávat směrodatná rozhodnutí i k výkladu generální klauzule upravené v článku 3 směrnice 93/13. Heinig, J. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 54), s. 886, se domnívá, že zneužívající charakter určité smluvní klauzule může záviset na celé řadě okolností jednotlivého případu, jejichž posouzení může být s ohledem na hlediska efektivity a při současném stavu evropského práva soukromého přeneseno na vnitrostátní soudy. Freitag, R. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 54), s. 398, poukazuje na to, že otázka, zda určité dopředu formulované smluvní podmínky u adhezních smluv mají zneužívající charakter, může být posuzována pouze na základě právního referenčního kritéria. Dokud neexistuje jednotná evropská kodifikace civilního práva, bude tento zákonný rámec tvořen příslušným vnitrostátním právem, které však nemůže být přezkoumáváno Soudním dvorem. Whittaker, S. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 48), s. 1154, považuje vnitrostátní soud za vhodné fórum k určení, zda má určitá smluvní klauzule zneužívající charakter, neboť může lépe posoudit vnitrostátní kontext, v němž jsou uvedené smluvní klauzule použity.

56 — V tomto smyslu Bernadskaya, E., „L'office du juge et les clauses abusives: faculté ou obligation?“, *Revue Lamy droit d'affaires*, 42/2009, s. 71, která poukazuje na to, že posouzení smluvních klauzulí ve spotřebitelských smlouvách vnitrostátním soudem se *in concreto* řídí pravidly vnitrostátního práva.

57 — Rozsudek Mostaza Claro (uvedený výše v poznámce pod čarou 16, body 22 a 23).

58 — Rozsudek Pannon (uvedený výše v poznámce pod čarou 4, bod 42).

59 — Tamtéž, bod 43.

60 — Rozsudek Soudního dvora vydaný v řízení o předběžné otázce nabývá formální a materiální právní moci a zavazuje předkládající soud i všechny vnitrostátní soudy, před kterými probíhalo původní řízení, včetně dalších instancí. Srov. rozsudek ze dne 24. června 1969, Milchkontor (29/68, Recueil, s. 165, bod 3). V tomto smyslu Schwarze, J. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 17), bod 63, s. 1826.

práva Společenství. Konkretizaci zneužívajícího charakteru smluvní klauzule podle čl. 3 odst. 1 směrnice na úrovni práva Společenství je třeba ve výsledku chápat jako trvalý proces, který musí v konečném důsledku řídit Soudní dvůr. Jeho úkolem musí být postupně upřesňovat abstraktní kritéria pro přezkum zneužívajícího charakteru smluvních klauzulí a s přibývajícími zkušenostmi načrtnout obrysy přezkumu jejich případného zneužívajícího charakteru na úrovni Společenství. Řízení o předběžné otázce jakožto výraz dělby úkolů mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy je vhodným prostředkem k dosažení správných a procesně hospodárných výsledků [61].

4. Závěr

100. Vzhledem k výše uvedeným úvahám je na druhou předběžnou otázku třeba odpovědět tak, že Soudní dvůr má podle článku 234 ES i pravomoc vykládat pojem „zneužívající smluvní klauzule“ ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 a klauzule vyjmenované v příloze této směrnice.

101. Na třetí předběžnou otázku je třeba odpovědět tak, že žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, kterou je o takový výklad žádáno, se v zájmu jednotného použití úrovně ochrany práv spotřebitelů ve všech členských státech zaručené směrnicí 93/13 může týkat otázky, které aspekty může či musí vnitrostátní soud zohlednit, jsou-li všeobecná kritéria stanovená ve směrnici použita na určitou zvláštní individuální smluvní klauzuli.

D – *Ke čtvrté předběžné otázce*

1. Předmět otázky

102. Svou čtvrtou předběžnou otázkou žádá předkládající soud v zásadě o vyjasnění bodů 34 a 35 rozsudku Pannon [62], v nichž Soudní dvůr konstatoval následující:

„Za těchto podmínek nemohou specifika soudního řízení, které probíhá v rámci vnitrostátního práva mezi prodávajícím nebo poskytovatelem na jedné straně a spotřebitelem na straně druhé, představovat okolnost, která

61 — V tomto smyslu Röthel, A. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 42), s. 427. Podle názoru autorky je vznikající civilní právní systém na úrovni Společenství jako žádné jiné právní odvětví odkázán na komunikaci a spolupráci. V tomto ohledu skýtá řízení o předběžné otázce značné možnosti pro utváření nadnárodního systému soukromého práva a další vedení procesu integrace. Autorka spatřuje v rozsudku Soudního dvora ve věci Freiburger Kommunalbauten signál správným směrem. Rozdělení úloh mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy načrtnuté v uvedeném rozsudku slibuje správné a procesně hospodárné výsledky s vysokou měrou akceptace.

62 — Rozsudek Pannon (uvedený výše v poznámce pod čarou 4).

může mít dopad na právní ochranu, kterou musí mít spotřebitel na základě ustanovení směrnice.

Na druhou otázku je tedy třeba odpovědět tak, že vnitrostátní soud má povinnost posoudit z úřední povinnosti zneužívající charakter smluvní klauzule, pokud má k dispozici informace o právním a skutkovém stavu, které jsou pro tyto účely nezbytné. Považuje-li takovouto smluvní klauzuli za zneužívající, zdrží se jejího použití, vyjma případu, kdy s tím spotřebitel nesouhlasí. Tuto povinnost má vnitrostátní soud i při ověřování své vlastní místní příslušnosti."

2. Relevantní zjištění Soudního dvora v rozsudku Pannon ve světle dosavadní judikatury k povinnosti vnitrostátního soudu provést přezkum z úřední povinnosti

104. Než se vyjádřím k vlastní předběžné otázce, je k vyjasnění předmětu otázky třeba stručně zrekapitulovat relevantní zjištění Soudního dvora v rozsudku Pannon s ohledem na dosavadní judikaturu.

103. Předkládající soud ve svém předkládacím usnesení vysvětluje [63], že z uvedeného rozsudku jednoznačně nevyplývá, jaké má být dodrženo chronologické pořadí. Buď může vnitrostátní soud zkoumat zneužívající charakter smluvní klauzule z úřední povinnosti teprve tehdy, má-li k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu, nebo přezkum z úřední povinnosti rovněž znamená, že soud je v rámci přezkumu, zda je určitá smluvní klauzule zneužívající, povinen z úřední povinnosti zjistit nebo aktualizovat nezbytné informace o právním a skutkovém stavu.

105. Od vydání rozsudku Océano Grupo je ustálenou judikaturou Soudního dvora [64], že „ochrana poskytovaná spotřebitelům směrnicí 93/13 vyžaduje, aby vnitrostátní soud *mohl* přezkoumat z úřední povinnosti, zda je klauzule obsažená ve smlouvě, která mu byla předložena, zneužívající", a to i „při přezkumu přípustnosti žaloby podané k vnitrostátnímu soudu". Tato formulace však ponechává otevřenou otázku, zda měl Soudní dvůr na mysli povinnost, nebo pouze možnost přezkumu zneužívajících klauzulí z úřední povinnosti. Rozsudek Pannon v tomto ohledu přispěl k důležitému objasnění v tom směru, že Soudní dvůr v uvedeném rozsudku konstatoval, že se úloha Soudního dvora „neomezuje na pouhou možnost vyslovit se k případně zneužívajícímu charakteru určité smluvní klauzule", ale že existuje i taková *povinnost* [65].

63 — Viz s. 2 předkládacího usnesení ze dne 2. července 2009.

64 — Rozsudky Océano Grupo (uvedený výše v poznámce pod čarou 43, body 28 a 29), jakož i rozsudky ze dne 21. listopadu 2002, Cofidis (C-473/00, Recueil, s. I-10875, body 32 a 33), a Mostaza Claro (uvedený výše v poznámce pod čarou 16, body 27 a 28).

65 — Rozsudek Pannon (uvedený výše v poznámce pod čarou 4).

Tato povinnost platí pro všechny zneužívající klauzule, a tudíž i pro všechna ustanovení o soudní příslušnosti. Soudní dvůr vycházel z povinnosti provést přezkum již v rozsudku Cofidis [66], a ještě výrazněji v rozsudku Mostaza Claro [67]. V rozsudku Pannon Soudní dvůr doplnil, že s požadavkem provést přezkum z úřední povinnosti je nutně spojeno to, že neúčinnost podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 nastane *ipso iure* a spotřebitel ji nemusí uplatňovat [68].

106. Další novinka, kterou přinesl rozsudek Pannon, spočívá v objasnění, že vnitrostátní soud má možnost použít spornou klauzuli, pokud spotřebitele patřičně upozornil a ten nemá v úmyslu napadnout její zneužívající charakter [69]. Výhodu tohoto přístupu je třeba spatřovat v tom, že brání spotřebitele před vynucenou ochranou a myšlence ochrany spotřebitele učiní zadost jeho informováním [70].

66 — Rozsudek Cofidis (uvedený výše v poznámce pod čarou 64).

67 — Rozsudek Mostaza Claro (uvedený výše v poznámce pod čarou 16).

68 — Rozsudek Pannon (uvedený výše v poznámce pod čarou 4, bod 24).

69 — Tamtéž, bod 33.

70 — Viz též Heinig, J. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 54), s. 886. Osztovits, A./Nemessányi, Z., „Missbräuchliche Zuständigkeitsklauseln in der ungarischen Rechtsprechung im Licht der Urteile des EuGH“, *Zeitschrift für Europarecht, internationales Privatrecht & Rechtsvergleichung*, 2010, s. 25, poukazují na to, že Soudní dvůr tímto odpověděl na dosud nevyjasněnou teoretickou otázku, zda může vnitrostátní soud konstatovat neplatnost i tehdy, jestliže spotřebitel chce i po upozornění výslovně trvat na dotčené smluvní klauzuli. Autoři jsou toho názoru, že podle tohoto rozhodnutí se tedy zřejmě prosadila zásada *pacta sunt servanda* oproti „neuplatnitelnosti“ zneužívajících klauzulí, ačkoli ustanovení směrnice patří podle rozsudku Mostaza Claro ke kogentním normám.

3. Právní posouzení

107. Jak však správně poznamenává Komise, není předmětem předběžné otázky případ, kdy je smluvní klauzule skutečně zneužívající, nýbrž pouze situace, kdy vnitrostátní soud postřehne *možný* zneužívající charakter smluvní klauzule, tj. kdy její zneužívající charakter předpokládá, aniž jej může s jistotou určit. Avšak vzhledem k tomu, že směrnice 93/13 nestanoví v tomto ohledu žádné požadavky, bylo by v souladu se zásadou procesní autonomie členských států [71] zásadně rozhodné vnitrostátní procesní právo.

108. Na druhé straně však nesmí vést zásada procesní autonomie členských států k tomu, že bude zmařena ochrana spotřebitele, jak ji podle judikatury [72] vyžadují články 6 a 7 směrnice 93/13. V tomto smyslu je také třeba chápat zjištění Soudního dvora v bodě 34 rozsudku Pannon, podle kterého „nemohou specifika soudního řízení, které probíhá v rámci vnitrostátního práva mezi prodávajícím nebo poskytovatelem na jedné straně

71 — Viz bod 65 tohoto stanoviska.

72 — Soudní dvůr rozhodl, že možnost soudu přezkoumat zneužívající charakter klauzule z úřední povinnosti představuje prostředek, který je vhodný k dosažení výsledku stanoveného v článku 6 směrnice, tedy zabránit tomu, aby jednotlivý spotřebitel byl vázán zneužívající klauzulí, a který přispívá ke splnění cíle stanoveného v jejím článku 7, jelikož takový přezkum může mít odrazující účinek napomáhající k zabránění dalšímu používání zneužívajících klauzulí ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli (viz rozsudky Océano Grupo, uvedený výše v poznámce pod čarou 43, bod 28, Cofidis, uvedený výše v poznámce pod čarou 64, bod 32, a Mostaza Claro, uvedený výše v poznámce pod čarou 16, bod 27).

a spotřebitelem na straně druhé, představovat okolnost, která může mít dopad na právní ochranu, kterou musí mít spotřebitel na základě ustanovení směrnice“. Cílené zásahy do normotvorné autonomie členských států v oblasti procesního práva jsou tedy v jednotlivých případech žádoucí, aby bylo dosaženo cílů směrnice [73]. Sporné je, zda lze v rozsudku Pannon vypozorovat takový zásah na úrovni Společenství do normotvorné autonomie členských států v oblasti procesního práva, a pokud tomu tak není, zda by byl takový zásah žádoucí.

109. V bodě 35 rozsudku Pannon sice Soudní dvůr konstatoval, že vnitrostátní soud má povinnost posoudit z úřední povinnosti zneužívající charakter smluvní klauzule, „*pokud* má k dispozici informace o právním a skutkovém stavu, které jsou pro tyto účely nezbytné“. Soudní dvůr tuto formulaci převzal naposledy v rozsudku Asturcom [74]. Tuto větu je však podle mého názoru třeba chápat tak, že povinnost provést přezkum vzniká teprve tehdy, jestliže z argumentů stran nebo dalších okolností jsou pro soud patrné indicie pro případnou zneužívající povahu smluvních klauzulí [75]. Pouze v tomto případě musí z úřední povinnosti dát průchod svým pochybnostem ohledně účinnosti klauzule, aniž musí strana sporu konkrétně uplatňovat její zneužívající charakter [76]. Naproti tomu z rozsudku nevyplývá, že by měl vnitrostátní soud

73 — Skutečnost, že zásada normotvorné autonomie členských států v oblasti procesního práva není nedotknutelná a že zásahy mohou být odůvodněné, dokládá Heinig, J. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 54), s. 885, podle jehož názoru nepředstavuje povinnost zkoumat ustanovení o soudní příslušnosti ve všeobecných obchodních podmínkách žádný nepřípustný zásah do normotvorné autonomie členských států v oblasti procesního práva. Jak autor správně objasňuje, nejsou pravomoci Evropské unie v právu spotřebitelů omezeny na jedno odvětví, ale mohou se týkat i procesních aspektů. Na druhou stranu mohou právě dohody o příslušnosti ztížit uplatnění hmotných práv spotřebitelů, jak ukazují věci Océano Grupo a Pannon. Skutečnost, že se směrnice 93/13 vztahuje i na procesní aspekty, je patrná i z bodu 1 písm. q) přílohy, podle kterého mohou být za zneužívající prohlášeny klauzule, které ztěžují uplatnění práv spotřebitele.

74 — Uvedeném výše v poznámce pod čarou 16, bod 53.

75 — Z porovnání jednotlivých jazykových verzí vyplývá, že sporná vedlejší věta má na mysli buď chronologický průběh, nebo podmínku. Bez ohledu na drobné rozdíly nasvědčují všechny verze tomu, že přezkum zneužívajícího charakteru má proběhnout teprve *po* získání nezbytných informací o právním a skutkovém stavu. Dánsky: „*så snart* den råder over de oplysninger om de retlige eller faktiske omstændigheder, som denne prøvelse kræver“; německy: „*sobald* es über die hierzu erforderlichen rechtlichen und tatsächlichen Grundlagen verfügt“; francouzsky: „*dès qu'*il dispose des éléments de droit et de fait nécessaires à cet effet“; anglicky: „*where* it has available to it the legal and factual elements necessary for that task“; italsky „*a partire dal momentoin cui* dispone degli elementi di diritto e di fatto necessari a tal fine“; portugalsky „*desde que* disponha dos elementos de direito e de facto necessários para o efeito“; slovinsky: „*če* razpolaga s potrebnimi dejanskimi in pravnimi elementi“; španělsky „*tan pronto como* disponga de los elementos de hecho y de Derecho necesarios para ello“; nizozemsky: „*zodra* hij over de daartoe noodzakelijke gegevens, feitelijk en rechtens, beschikt“; maďarsky: „*amennyiben* rendelkezésére állnak az e tekintetben szükséges ténybeli és jogi elemek“.

76 — Viz též Mayer, C., „Missbräuchliche Gerichtsstandsvereinbarungen in Verbraucherverträgen: Anmerkung zu EuGH, Urteil vom 4.6.2009, C-243/08 – Pannon GSM Zrt./Erzsébet Sustiké Györfi“, *Zeitschrift für Gemeinschaftsprivatrecht*, 2009, s. 221. Z toho patrně vychází i Poissonnier, G., „La CJCE franchit une nouvelle étape vers une réelle protection du consommateur“, *Recueil Dalloz*, 34/2009, s. 2314, když píše, že Soudní dvůr v rozsudku Pannon podmínil povinnost přezkumu zneužívajícího charakteru smluvní klauzule z úřední povinnosti tím, že soud má k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu. Ne zcela jednoznačně, ale pravděpodobně též v tomto smyslu vyznívá stanovisko Aubry, H./Poillot, E./Sauphanor-Brouillard, N. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 46), s. 798, kteří považují zjištění Soudního dvora za „logická z pohledu procesního práva“.

tutéž povinnost, kdyby tyto informace neměl k dispozici.

110. Jinými slovy neobsahuje právo Společenství žádné ustanovení, jež by vnitrostátnímu soudu ukládalo povinnost, aby sám o sobě zahájil šetření vedoucí k získání informací o právním a skutkovém stavu nezbytných pro posouzení zneužívajícího charakteru smluvní klauzule, pokud tyto nejsou k dispozici. Pravomoci vnitrostátního soudu se naopak řídí vnitrostátním procesním právem. V této souvislosti je třeba poukázat na to, že civilní řízení se v právu členských států vyznačuje *projednací zásadou*, podle které je věcí stran sporu, aby přednesly veškeré relevantní skutečnosti, na jejichž základě má soud rozhodnout. To platí zjevně i v maďarském civilním právu procesním, neboť ze čtvrté předběžné otázky každopádně vyplývá, že dokazování může být nařízeno pouze na návrh stran. Podle maďarského občanského soudního řádu tedy musí strany sporu zásadně označit důkazy [77].

111. Soudní dvůr jednoznačně uznal meze, které tento specifický znak vnitrostátního civilního řízení stanoví přezkumu prováděnému vnitrostátním soudem z úřední povinnosti, v rozsudku van Schijndel a van Veen [78], když konstatoval, že „právo Společenství neukládá vnitrostátním soudům povinnost uplatnit z úřední povinnosti důvod vycházející z porušení právních předpisů Společenství, jestliže by je přezkum takového důvodu donutil k opuštění jejich pasivní role tím, že by vykročily z rámce sporu vymezeného účastníky řízení a opřely by se o jiné skutečnosti a okolnosti, než na kterých účastník řízení mající zájem na uplatnění uvedených ustanovení založil svoji žalobu“. Z toho vyplývá, že projednací zásada stanoví v civilním řízení meze přezkumné pravomoci vnitrostátního soudu, jež musí vzít právo Společenství v potaz [79].

112. Bez ohledu na výše uvedené je ovšem sporné již to, zda by vůbec bylo nezbytně nutné ukládat vnitrostátnímu soudu rozsáhlou

77 — Viz též Osztovits, A./Nemessányi, Z. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 70), s. 25, kteří odkazují na § 164 maďarského občanského soudního řádu.

78 — Uvedeném výše v poznámce pod čarou 16.

79 — V tomto smyslu Poissonnier, G. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 76), s. 2314, který v projednací zásadě v civilním řízení spatřuje mez povinnosti vnitrostátního soudu provést přezkum.

povinnost provádět přezkum, aby bylo dosaženo cíle sledovaného směrnicí 93/13, jímž je kontrola zneužívajících klauzulí. Smluvní klauzule, kterou by bylo třeba podle okolností kvalifikovat jako zneužívající proto, že spory ze smlouvy přisuzuje soudu, v jehož obvodu má své sídlo prodávající nebo poskytovatel [80], by totiž mohla být vnitrostátním soudem z úřední povinnosti přezkoumána již v rámci přezkumu vlastní příslušnosti, aniž by tento soud byl odkázán na zevrubnou argumentaci stran sporu. To je potvrzeno i procesní situací, která nastala v původním řízení. Ze spisu například vyplývá, že předkládající soud před nařízením jednání poznamenal, že se bydliště žalovaného nenachází v jeho soudním obvodu, nýbrž že žalobkyně podala svůj návrh na vydání platebního rozkazu s odvoláním na obecné smluvní podmínky k soudu v blízkosti jejího sídla, přičemž předkládající soud má pochybnosti o sporném smluvním ustanovení. Předkládající soud tak v konečném důsledku naznačuje možnost, že se jedná o zneužívající ustanovení o soudní příslušnosti.

80 — Srov. rozsudek Océano Grupo (uvedený výše v poznámce pod čarou 43, body 21 až 24). Soudní dvůr v něm uvedl, že ustanovení o soudní příslušnosti, které se stalo součástí smlouvy mezi spotřebitelem a prodávajícím nebo poskytovatelem, aniž bylo individuálně sjednáno, a které svěřuje výlučnou příslušnost soudu, v jehož obvodu je prodávající nebo poskytovatel usazen, je třeba považovat za zneužívající ve smyslu článku 3 směrnice, neboť v rozporu s požadavkem dobré víry způsobuje významnou a neodůvodněnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Podle názoru Soudního dvora totiž takové ustanovení o soudní příslušnosti nutí spotřebitele, aby uznal výlučnou příslušnost soudu, který může být velice vzdálen od místa jeho bydliště, takže pro něj může být obtížné se dostavit k soudu. Výdaje spotřebitele spojené s tím, aby se k soudu dostavil, jej mohou v případě sporů s nepatrnou hodnotou sporu odradit od toho, aby se vůbec hájil či podal žalobu. Takové ustanovení patří podle názoru Soudního dvora ke skupině klauzulí vyjmenovaných v příloze směrnice v bodě 1 písm. q), jejichž cílem nebo účinkem je, že spotřebiteli bude upřena nebo ztížena možnost podat žalobu k soudu. Naproti tomu prodávajícímu nebo poskytovateli toto ustanovení umožňuje, aby veškeré právní spory, které se týkají jeho výdělečné činnosti, sdružoval u soudu, v jehož obvodu je usazen, což mu jednak organizačně usnadňuje se dostavit k soudu a jednak umožňuje snížení souvisejících nákladů. Souhlasně Poissonnier, G. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 76), s. 2313. Osztovits, A./Nemessányi, Z. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 70), s. 23, se domnívají, že tato judikatura nebyla řadu let v maďarské právní praxi souhlasně přijímána. Naopak je dodnes obvyklé, že prodávající nebo poskytovatel začlení do obecných smluvních podmínek ustanovení o soudní příslušnosti, podle kterého strany sjednávají výlučnou příslušnost soudu, v jehož obvodu se nachází sídlo prodávajícího nebo poskytovatele, nebo – což je ještě častější – který se zeměpisně nachází nejblíže k jeho sídlu.

113. Ale i v případech, ve kterých se nejedná o dohody o soudní příslušnosti, nýbrž o hmotněprávní smluvní povinnosti, lze zpravidla očekávat, že vnitrostátní soud bude mít k dispozici alespoň jedno vyhotovení spotřebitelské smlouvy jako nejdůležitějšího důkazu pro uplatňované nároky. V takovém případě však již budou k dispozici „nezbytné informace o právním a skutkovém stavu“ ve smyslu rozsudku Pannon. Vnitrostátní soud by tak byl schopen splnit povinnost provést bez návrhu přezkum, zda určitá smluvní klauzule není zneužívající. V mnoha případech by tedy předkládající soud neměl čelit zvláštním praktickým obtížím. To však nevylučuje, že v praxi mohou existovat smluvní klauzule, jejichž zneužívající charakter může být odhalen až po zevrubném zkoumání. To je však, jak již bylo uvedeno, vzhledem k neexistující

příslušné povinnosti stanovené právem Společenství možné jen na základě vnitrostátního procesního práva.

114. Již zmíněné zásady rovnocennosti a efektivity [81] nepožadují uznání povinnosti vnitrostátního soudu provést přezkum. Pokud jde o dodržování zásady rovnocennosti v konkrétním případě, zdá se, že vnitrostátní soud nemá v rámci řízení, jež se týkají pouze vnitrostátního práva, více pravomocí než v řízeních, jež mají zajistit ochranu práv občanů vyplývajících ze směrnice 93/13. V tomto ohledu není patrné žádné porušení zásady rovnocennosti. Stejně tak není zřejmé, do jaké míry by byl v praxi znemožněn nebo nadměrně ztížen výkon práv přiznaných směrnicí 93/13. Právě shora uvedené úvahy [82] ukazují, že neexistence povinnosti soudu provést přezkum v právu členských států nebrání nutně vnitrostátnímu soudu v tom, aby se v rámci přezkumu své příslušnosti prováděného z úřední povinnosti nebo prostřednictvím argumentů stran sporu dověděl o informacích o právním a skutkovém stavu nezbytných pro posouzení, zda má určitá smluvní klauzule zneužívající charakter. Nebrání mu ani v tom, aby v rámci materiální organizace řízení v případě potřeby projednal se stranami sporu věcnou a spornou situaci ve skutkové a právní rovině a kladl otázky [83]. Je-li ve vnitrostátním právu upravena takováto povinnost organizace řízení, přísluší vnitrostátnímu soudu v tomto ohledu úloha působit na účastníky řízení, aby se včas a úplně vyjádřili ke všem relevantním skutečnostem, zejména aby doplnili neúplné údaje k uplatňovaným skutečnostem, označili důkazy a podali příslušné návrhy [84]. Vzhledem k výše uvedenému je třeba konstatovat, že v tom, že neexistuje povinnost vnitrostátního soudu provést přezkum, nelze spatřovat porušení zásad rovnocennosti ani efektivity.

81 — Viz bod 67 tohoto stanoviska.

82 — Viz bod 112 tohoto stanoviska.

83 — Herb, A., *Europäisches Gemeinschaftsrecht und nationaler Zivilprozess*, Tübingen 2007, s. 232, považuje materiální povinnost organizace procesu za vhodný prostředek k zohlednění zájmu spotřebitele na právní ochraně.

84 — Poissonnier, G. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 76), s. 2315, správně uvádí, že civilní soudce se již v současnosti nemůže spokojit s tím, že „bude plnit úlohu rozhodce, který počítá údery a přenechá účastníkům řízení vedení sporu". Jako správce a regulátor má civilní soud aktivní úlohu v civilním řízení. V právu na ochranu spotřebitele musí soudce představovat protiváhu a jeho role musí v tomto ohledu spočívat v tom, že bude dbát na dodržování pravidel. To neznamená, že by měl zasahovat ve prospěch jedné strany sporu. Naopak musí stát ve službách zákona. Dvojí funkce práva na ochranu spotřebitele spočívá v ochraně spotřebitele a v podpoře etického chování na trhu. Stanovení těchto dvou cílů vedlo k mírné změně a obohacení úlohy soudce. Ten musí zajistit, aby byl respektován cíl zákona a jeho použití bylo účinné.

115. Všeobecná zásada účinné soudní ochrany zakotvená v právu Společenství sice od členských států vyžaduje, aby občanům Unie poskytly právní prostředky, s nimiž se mohou soudně domáhat práv, která jim přiznává právo Společenství. Možnost soudního uplatnění jeho práv je pro držitele práv elementárně nezbytné, neboť rozhoduje o praktické hodnotě právního postavení, které je mu přiznáno. Z toho však nevyplývá, že právo Společenství požaduje, aby bylo v civilním řízení upuštěno od zásady, že strany jsou pány sporu, a aby namísto ní nastoupily *zásada oficiality a zásada vyšetřovací*. Takový požadavek by šel daleko nad rámec cíle účinné soudní ochrany, a byl by tak v rozporu se zásadou proporcionality upravenou právem Společenství [85]. Zásada účinné soudní ochrany pouze vyžaduje, aby členské státy přijaly vhodná opatření, aby přiměřeným způsobem chránily jednotlivce před ztrátou práv, jež mu přiznává právo Společenství, z důvodu neznalosti nezbytných procesních kroků a úkonů. Při volbě prostředků mají členské státy prostor pro uvážení. Jako adekvátní prostředek na ochranu účastníků řízení, který zároveň nezasahuje tak závažným způsobem do procesní autonomie členských států, by v úvahu přicházela možnost a v rozsáhlých a komplikovaných řízeních povinnost zastoupení advokátem (ve spojení s poskytnutím právní pomoci), povinnost soudu informovat, klást otázky a poskytnout poučení v procesu, jakož i již zmíněná povinnost soudu organizovat řízení [86].

4. Závěr

116. Na čtvrtou předběžnou otázku je tudíž třeba odpovědět, že směrnice 93/13 musí být vykládána tak, že vnitrostátní soud, který si povšimne případně zneužívajícího charakteru smluvní klauzule, není povinen provést z úřední povinnosti přezkum s cílem zjistit informace o právním a skutkovém stavu nezbytné k tomuto posouzení, jestliže vnitrostátní procesní právo tento přezkum umožňuje pouze na návrh účastníků řízení a ti odpovídající návrh nepodali.

85 — V tomto smyslu Herb, A. (dílo uvedené v poznámce pod čarou 83), s. 231 a násl.

86 — Viz bod 114 tohoto stanoviska.

VII – Závěry

117. Vzhledem k výše uvedeným úvahám navrhuji, aby Soudní dvůr odpověděl na předběžné otázky položené Budapesti II. és III. Kerületi Bíróság takto:

„1) Ani z článku 23 statutu Soudního dvora, ani z jiných norem práva Společenství nelze vyvodit právní požadavky, jež by bránily vnitrostátní procesní úpravě, která ukládá vnitrostátním soudům povinnost zasílat svou žádost o rozhodnutí o předběžné otázce zároveň s jejím zasláním Soudnímu dvoru také ministru spravedlnosti k informaci.

2) Soudní dvůr má podle článku 234 ES i pravomoc vykládat pojem ‚zneužívající smluvní klauzule' ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách a klauzule vyjmenované v příloze této směrnice.

3) Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce, kterou je o takový výklad žádáno, se v zájmu jednotného použití úrovně ochrany práv spotřebitelů ve všech členských státech zaručené směrnicí 93/13 může týkat otázky, které aspekty může či musí vnitrostátní soud zohlednit, jsou-li všeobecná kritéria stanovená ve směrnici použita na určitou zvláštní individuální smluvní klauzuli.

4) Směrnice 93/13 musí být vykládána tak, že vnitrostátní soud, který si povšimne případně zneužívajícího charakteru smluvní klauzule, není povinen provést z úřední povinnosti přezkum s cílem zjistit informace o právním a skutkovém stavu nezbytné k tomuto posouzení, jestliže vnitrostátní procesní právo tento přezkum umožňuje pouze na návrh účastníků řízení a ti odpovídající návrh nepodali."